

РЕЗЮМЕТА

НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ И ПУБЛИКАЦИИ

на доц. д-р Иванка Николаева Шивачева-Пинеда, представени на конкурса за заемане на академична длъжност „професор” по Теория на възпитанието и дидактика, в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, обявен от Тракийски университет – Стара Загора, ДВ бр. 86 от 15.10.2021 г.

В.3. ХАБИЛИТАЦИОНЕН ТРУД

В.3.1. Шивачева-Пинеда, И. (2021). Педагогически оптимизъм – измерение на оптимизма. Стара Загора: Тракийски университет, Педагогически факултет, Печат Diagalprint-Ямбол, 175 с. ISBN: 978-954-314-103-6

Представеното в монографията теоретично и емпирично проучване на категорията педагогически оптимизъм е провокирано от следните мотиви:

– авторовата визия за базовата позиция на този компонент в професионализирането на педагогическите специалисти, започваща от избора на професията, минаваща през етапа на подготовка за нея и реализираща се в пълнота в конкретната трудова дейност;

– в познатата ми научна литература изследователският интерес е насочен предимно към проучване на професионалния оптимизъм на учителите. Интенцията на разработката е да се търсят измеренията му и сред другите педагогически специалисти, както и доколко те съответстват с изявата му сред учителите;

– инспирирания научен интерес по отношение на съществуването и степента на изява на професионално личностната характеристика педагогически оптимизъм у съвременните български педагози в сложната, противоречива и наситена с редица сериозни и дълбоки проблеми социална и образователна реалност, както и реалните ѝ източници, ако тя се открива.

Търсенето на отговори на поставените въпроси предполага изясняване на базовите понятия. В опит да се осмисли същността на интегралното качество на личността *оптимизъм* са представени различните негови аспекти. Широкият му обхват и изява е невъзможно да се визира извън рамките на неговите компоненти. При решаване на тази задача е направен опит те да се очертаят в тяхната необхватност и е представен *отворен модел на структура на оптимизма*, обхващаща множество елементи, условно обединени в няколко групи: интелектуални, подбудителни, характерографски, волеви, емоционални, способности, поведенчески.

При изясняване на оптимизма, на база на анализ на теоретични публикации и емпирични изследвания в научното пространство, са акцентирани границите и моделите на оптимизма, неговите източници и значение. Няма единство в научните позиции за източниците на оптимизъм. Като такива авторите извеждат: определени исторически периоди, пола, възрастта, икономическото състояние, професионалната реализация. Част от становищата за влиянието на някои фактори са противоречиви.

Противоречиви данни се откриват във връзка с въздействието върху оптимизма на пола, степента на индустриализиране и др.

За разлика от този аспект на оптимизма, чрез теоретичните анализи и емпиричните си проучвания изследователите са единни в позицията си за значението на оптимизма – категорично позитивно, силно, градивно. В научната литература се извеждат различни негови аспекти: здравословно и психично състояние на личността; помага за формиране на положителни морални качества; индивидуално качество на живота, разгръща активните, творчески способности на личността; успешност и ефективност; съзидателни диспозиции за съвместна дейност; адаптивност; носител на развитието и прогреса в личностен и социален аспект; просперитет на обществото и др. Изключителната значимост на оптимизма в индивидуалния и професионален план на личността е и едно от основанията за изучаването му в сферата на педагогическата дейност.

Базирайки се на анализа на категорията оптимизъм, е разгледана по-частната категория *педагогически оптимизъм*. Той се обвързва с характера и спецификите на педагогическата дейност и съответните професии. И тук същността и съдържанието му интегрират множество личностни компоненти с тяхното своеобразие и проявление. В англоезичната литература поради лингвистични особености се използва понятието *академичен оптимизъм*, което в определена степен ограничава съдържанието, акцентирайки предимно процеса обучение. В педагогическата литература се открива обобщена структура на това качество, включваща следните класове компоненти: ефективност, педагогически акцент, вяра (доверие) в другите педагогически субекти, педагогическа самоефективност. Съдържанието им е богато, с различни аспекти и своеобразие на проявление в необходимата педагогическа практика.

Анализирани са източници, бариери и значение на педагогическия оптимизъм, изхождайки от същността и структурата му. В рамките на представянето на *източниците на педагогическия оптимизъм* е поставен акцент върху логични, обективни, професионални и научни основи, извори, причини и основания за изявата му. В структурираната система от източници са включени изходни постановки за: развитието на личността; фактори и механизми (дейност и общуване) на развитието; характеристики на развитието като неравномерен, противоречив и продължителен процес; ръководната роля на педагога в педагогическите процеси; субект-субектен характер на педагогическите процеси; принцип за индивидуален подход; базиране в педагогическите процеси на водещите висши потребности на личността (познание, успехи, общуване, признание, самоактуализация, приемане, стремеж към красивото и др.); принцип за уважение и възискателност към детето; познанието като присъща дейност за човека; принцип за съзнателност и активност.

Направен е опит условно да се диференцират източниците от *детерминантите за педагогическия оптимизъм* като към детерминантите са анализирани обстоятелствата, които определят и придават своеобразие при формирането на педагогическия оптимизъм като професионално личностно качество. В системата на детерминанти (фактори) са включени: личностното качество оптимизъм, професионалната педагогическа квалификация, педагогическите възгледи. Към

елементите в тази система авторите, анализиращи педагогическия оптимизъм, коментират и/или представят емпирични доказателства за: благоприятната училищна структура; пола и професионалния стаж на учителите; социално-икономическия статус на учащите; етапа на училищно образование; брой ученици в институцията; постиженията на децата и учениците. Противоречиви са позициите в научната литература за ролята на преодолените професионални трудности (жизнен и професионален опит).

В рамките на технология на оптимистичен педагогически стил е анализиран демократичният (авторитетен) стил на педагогическо общуване, доколкото той кореспондира най-тясно с разглежданата категория. Представянето е твърде обобщено, а непосредствената педагогическа практика предлага безкрайно богати и разнообразни конкретизации на реализиране дейността на оптимистичния педагогически стил.

Предложената структура на *системата от бариери* пред педагогическия оптимизъм включва две условно диференцирани групи от обстоятелства: класически и съвременни. Към класическите са отнесени традиционните противоречия при педагогическите процеси, рефлектиращи върху дейността и личността на професионалистите. Актуалните бариери обхващат усложнените условия в съвременното общество, съпътствано от поредица кризи, които генерират сериозни проблеми в образователната система, доколкото двете априори са дълбоко взаимозависими. Тези проблеми провокират не само професионализма, но и присъщия оптимизъм на педагозите. Трябва да се подчертае, че част от предизвикателствата в тази група по своята същност са тревожно засилени обстоятелства, свързани с традиционните характеристики на педагогическата дейност. В групата на актуалните бариери са анализирани: ценностното развитие на обществото; демографската криза в България; зависимост на учители и образователни институции от учениците; формално отношение към учебния процес; девалвация и необективност на оценките; ниски образователни резултати; отпадане от училище; проблемно поведение (девиантно) на учениците; деца и ученици в риск; проблеми с родителите; проблеми в организацията на образователната система при интегриране на деца със специални образователни потребности; пандемията от COVID – 19.

Значението на педагогическия оптимизъм е коментирано в условно диференцирани два аспекта, тъй като те взаимно се преплитат: личностен и професионален. В рамките на личностния аспект са акцентирани: по-добро физическо и психическо здраве, пълноценен живот, удовлетвореност от професионалната реализация, кариерно израстване и др. Отражението на педагогическия оптимизъм в професионален аспект обхваща: позитивен климат; успехи – при мотивиране и стимулиране на децата и учениците, при постигане поставените възпитателни и образователни цели и задачи, при преодоляване на различни професионални трудности, при формиране и възпитаване на позитивното качество рационален оптимизъм у децата и учениците; просперитет на обществото.

Като професионално значимо качество педагогическият оптимизъм е пресечна точка на личността и професионализма на педагогическия специалист и социалните и образователни реалности.

Представената теоретична рамка на изследователския проблем е база на проведеното емпирично изследване.

Обект на изследването е процесът на професионализиране на педагогическите специалисти.

Конкретният *предмет* на изследването е формирането, развитието и изявата на професионалното качество педагогически оптимизъм у педагогическите специалисти.

Цел на настоящото проучване е диагностика и анализ на актуалните измерения на педагогическия оптимизъм като иманентна компонента на професионализма на педагога.

Изследователска *хипотеза*: Може да се допусне, че педагогическият оптимизъм като професионално значимо качество е формирано и се изявява устойчиво в преобладаващата част от действащите и бъдещите (студенти в педагогическите специалности) педагогически специалисти.

Контингент на изследването са 288 професионални педагози с различни специалности. В него са включени педагози на различна възраст в диапазона от 23 до 64 години, с различен педагогически стаж в социално-образователни институции в югоизточната част на страната. В контекста на изследователските въпроси относно проучване влиянието на възрастта на педагозите и продължителността на професионалния им стаж върху степента на изява на педагогическия оптимизъм, в изследователския контингент са обхванати педагогически специалисти на различна възраст и педагогически стаж – от минимални до високи стойности.

Изследователската хипотеза е, че педагогическият оптимизъм е феномен, съотносим към всички педагогически специалисти. От тази гледна точка в изследването са включени освен различни категории учители и представители на останалите педагогически специалисти – възпитатели, ръководители на образователни и социални институции, педагогически съветници и др. Този обхват позволява да се проучи влиянието на специалността и характера на конкретния педагогически труд върху професионалния оптимизъм.

В съответствие с формулираните тема, обект, предмет и цел на проучването са изведените изследователските критерии и показатели.

Критерий № 1. Професионален статус на педагога

Показатели: възраст, професионален педагогически стаж; специалност, длъжност; населено място, където работи педагогическият специалист

Критерий № 2. Реализиране на педагогическите цели

Показатели: самооценка на изследваните за нивото на постигане на професионалните педагогически цели и задачи; рефлексивна оценка за емоционалното състояние на педагога при непостигане на професионалните педагогически цели и задачи; рефлексивна оценка на професионалните действия като реакция при непостигане на професионалните педагогически цели и задачи

Критерий № 3. Измерения на педагогическия оптимизъм

Показатели: разбиране за същността и компонентите на педагогическия оптимизъм; рефлексивна оценка на професионалните обстоятелства, които обезверяват педагога; рефлексивна оценка на факторите, поддържащи педагогическия оптимизъм

В хода на проучването е конструирана система от изследователски методи и инструментариум, включващ теоретичен анализ на научна литература, емпирични методи, методи за математическа и статистическа обработка на данни.

Основен метод на изследването, чрез който се получават емпиричните данни, е *анкета* с педагози. Целта на анкетата е получаване на система от изследователски данни относно позицията на педагогическите специалисти за категорията педагогически оптимизъм и нейните измерения, както и относно саморефлексивния анализ и оценка за това качество у самите тях. В анкетата са включени въпроси със зададени ранжирани (стандартизирани) отговори, въпроси с комбинирани отговори и въпроси с отворени (свободни) отговори. Конструирането на въпросника осигурява оптимална обективност на емпиричните данни, свобода при формулиране на тълкуванията и споделяне на лична позиция, опит, емоционално отношение. Анкетата съдържа въпроси, които условно могат да се обединят в три групи, съответстващи на изследователските критерии.

Като допълнителни методи за настоящото изследване са използвани *беседа* и *наблюдение*. Чрез тях се цели да се допълнят емпиричните данни от анкетата посредством обяснение, мотивиране, обосновка и извеждане на доказателства по поставените въпроси.

Чрез *контент-анализа* се осигурява възможност да се получи допълнителна информация от отворените отговори на изследваните по въпросника. Логиката в изложението, обосновката, спецификите на изразните средства и използваната терминология обогатяват информацията за характеристиките на авторите. Могат да бъдат търсени зависимости между тези професионално личностни особености и педагогическия оптимизъм.

Математически методи за обработка на данните. Осмислянето и значимостта на емпиричните данни се постига чрез тяхното количествено изразяване. Характерно за голяма част от педагогическите изследвания е, че данните са предимно качествени. Това определено затруднява обобщенията и извеждането на зависимости. В настоящото изследване в следствие на избраните емпирични методи и специфика на данните тази особеност е налична. Трансформирането на качествените данни в количествени е осъществено посредством ранжиране, определяне на абсолютната честота (регистрация) и чрез изчисление на процентни стойности на променливите величини. Математическата обработка на данните на част от въпросите в анкетата, които имат количествен характер (възраст, професионален педагогически стаж), е осъществена чрез използване на интервално измерване. Определянето на интервалите е специфично за отделните въпроси. Съобразено е със съдържанието и особеностите на съответните изследователски показатели.

Методи за статистически анализ. При обработка на данните от изследването са приложени статистически методи с цел търсене на свързаност и зависимост между явленията. Използвани са възможностите на IBM SPSS Statistics.

Обобщените *изводи* от изследването са по посока на формулираните критерии и показатели като измерители на педагогическия оптимизъм:

– Констатира се висока обобщена оценка на педагогическа самоефективност по отношение на постигане на професионалните цели и задачи, като един от основните

компоненти на педагогическия оптимизъм, сред по-голямата част от изследваните действащи педагози (над 86%).

– По показателя емоционални компоненти на педагогическия оптимизъм категорично преобладават отговори, кореспондиращи с високото му ниво на изява – при 98,96% от изследваните.

– И по показателя относно дейностно-поведенческият аспект на педагогическата самоефективност (реакцията и професионалните действия на изследваните при непостигане на професионалните цели) категорично преобладават отговори, кореспондиращи с високо ниво на действителен професионален оптимизъм - при почти всички от изследваните.

– Може да се обобщи, че категоричното извеждане на компонентите педагогически акцент и педагогическа самоефективност в структурата на педагогическия оптимизъм като налични характеристики в изследваните педагози, дава основание за защита на идеята за априорност, необходимост и обвързаност на това качество за упражняващите педагогически професии. Анализираният резултат е показател за *преобладаващ реалистичен и действителен педагогически оптимизъм* сред представителите на педагогическата общност.

– Резултатите демонстрират удовлетворяваща рефлексивна визия и компетентност на преобладаващата част от изследваните (около 90%) за същността, характеристиките и елементите на педагогическия оптимизъм, доколкото съответстват и обобщават изведените в научната литература негови измерения.

– Богатството на отговорите на респондентите е възможност и принос за обогатяване на обхвата, съдържанието и структурата на педагогическия оптимизъм в научната теория.

– Макар и малка, частта от респондентите, за които този феномен е непознат или труден за дефиниране, инспирира включването му като тематика и предмет на анализ във формите за професионална педагогическа квалификация.

– Значим резултат е фактът, че респондентите подчертават задължителността на оптимизма като професионално качество на педагогическите специалисти за ефективността на педагогическите процеси и го идентифицират като тяхна априорна компонента, независимо че не е формулиран конкретен въпрос относно неговата значимост.

– Отговорите на респондентите за бариерите пред педагогическия им оптимизъм представят панорама на реалните актуални проблеми предимно в образователната система (но отчасти и в българското общество). Представят задълбоченост и конкретност от позицията на настоящата образователна ситуация, но и философски подход при определяне на бариерите пред него в съвременната образователна реалност в страната. Анализът на данните е аргумент в подкрепа на извода, че това професионално личностно качество се констатира у тях във висока степен и сила на изява, позволяващо им да противостоят на трудностите и проблемите в хода на педагогическата си дейност. Резултатите дават основание да се формулира заключение, че *е констатиран реалистичен и действителен професионален педагогически оптимизъм*.

– Изведените отговори допълват и обогатяват теоретичния анализ за

актуалните предизвикателства пред педагогическия оптимизъм, представен във втора глава, по отношение на: взаимоотношенията между педагогическите специалисти, екипността, стила на управление.

– Част от визираните проблеми са изключително остри. В резултат и на активността на педагогическата общност те са в процес на обсъждане за нормативни промени, за които може би е настъпило време, за да се оптимизира дейността на образователните институции и ръководството им да съответства на декларираните социални и педагогически ценности.

– Анализът на емпиричните данни за факторите, поддържащи педагогическия оптимизъм, е основание за удовлетвореност от професионалната зрялост и изходната педагогическа концепция на респондентите, реализирани като активна дейностна философия и технология. Обобщеното осмисляне на позициите във формулираните от анкетираните отговори за факторите и обстоятелствата, които поддържат професионалния им оптимизъм, може да обобщи техния ядрен, ценностен и устойчив характер.

– Споделените *позиции на респондентите за факторите и обстоятелствата, които поддържат професионалния им оптимизъм допълват теоретичния анализ чрез конкретизация на личностни диспозиции.*

– Емпиричните данни съответстват на позицията на Т. Sharot (2011), че около 80% от хората са оптимисти и я конкретизират в рамките на професионалните измерения на качеството при педагогическите специалисти, дори с по-голяма изразеност сред тях – около 90%.

– Отсъствието на значима статистическа зависимост между елементите на педагогическия оптимизъм и *критерий 2.1* (степен на постигане на професионалните цели и задачи) и формалните фактори по *критерий 1* (възраст, специалност/длъжност, професионален стаж, населено място по месторабота) предполага, че този сложен професионално личностен конструкт има своите комплексни синергетични механизми за поддържане на високо ниво при своеобразното съчетаване на посочените фактори – опит, компетентност, вяра в собствените възможности, креативност, амбиция, условия, успехи и т.н.

Получените емпирични данни и техният анализ *потвърждават в пълнота формулираната хипотеза* – при много голяма част от изследваните професионални педагози се отчитат силно изразени ценностни, емоционални и действени компоненти на оптимизма. Основание за това заключение е констатираното високо ниво по измерителите на педагогическия оптимизъм сред педагогическите специалисти. Силата му и многоспектърната му професионална и личностна предпоставеност дават отговор на въпроса защо в тази трудна обстановка в обществото и образователната система, съпътствана с множество сериозни и разнопосочни проблеми, педагозите не се демотивират и отчайват. Този оптимизъм, интегриран с професионална компетентност и умения, развиван и подкрепян, е предпоставка за успешност.

Педагозите са богатството на нашата страна, стойностни, мотивирани и вдъхновени, всеотдайни, с призвание към децата и професията. Те не са причина за проблемите в образователната система и обществото, а инструментът за преодоляването и развитието им.

Г.6. СТАТИИ И ДОКЛАДИ ПУБЛИКУВАНИ В ИЗДАНИЯ, РЕФЕРИРАНИ И ИНДЕКСИРАНИ В СВЕТОВНОИЗВЕСТНИ БАЗИ ДАННИ С НАУЧНА ИНФОРМАЦИЯ

Г.6.1. Shivacheva-Pineda, I. (2017). Options for e-evaluation of the theoretical training of students of pedagogical. In Proceedings of the 12th International Conference on Virtual Learning VIRTUAL LEARNING - VIRTUAL REALITY (pp. 165-169), Bucharest University Press, Bucharest, Romania. ISSN: 1844-8933

Статията разглежда възможностите за е-оценяване на теоретичната подготовка на студентите по педагогическите дисциплини. Търсени са ефективни варианти за контрол и оценка на академичната подготовка. Отчетени са предимствата и недостатъците на традиционните форми и методи за оценяване. *Тестовото изпитване* компенсира недостатъците на устното изпитване със своята експедитивност и икономичност от гл.т. на време, но носи своите недостатъци. Съществено ограничение на е-обучение като подпомагаща технология в педагогическата подготовка е трудността и недостатъчната ефективност на контрола чрез тестови проверки на знанията на студентите. Характерът на педагогическата проблематика и компетентност изисква от бъдещите учители не толкова да заучат дефиниции, да направят изчисления или да дадат друг вид точен, фиксиран отговор, а да обосноват, тълкуват, защитят и мотивират позицията си, да формират и развият способността си да се изразяват и убеждават като част от професионално-значимите качества на педагога. Подобни компетентности трудно се улавят от тестовите форми на проверка. В търсене на ефективни варианти за организиране и провеждане на контрола по изучаваните педагогически дисциплини, като се отчитат предимствата и недостатъците на традиционните форми и съвременните възможности на компютърните и информационни технологии, са разработени и апробирани варианти на тестове по Андрагогия чрез системата за е-обучение.

Методология и методика на изследването. *Обект* на изследване е процесът на контрол и оценяване на теоретичната подготовка на студентите. *Предмет* на изследване са възможностите на е-оценяване на знанията на студентите по педагогическите дисциплини. *Цел* на изследването е интензификация на процесите на контрол и оценяване на теоретичната педагогическа подготовка на студентите и повишаване качеството на обучението им.

Предизвикателството е не толкова самият факт на електронно изпитване и оценяване изобщо, а съставяне на такива *дидактически тестове* по педагогическите дисциплини, които да осигурят интензификация на процеса на проверка и оценяване, от една страна, и от друга страна, да осигурят обективност на оценката. Трудността се състои в предимно хуманитарният характер на учебните дисциплини. Учебното съдържание е повествователно, описателно. Същественото в него трудно се изразява чрез числа и формули. Допълнително затруднение е многовариантността на формулировките на различните автори, което повишава степента на сложност при формулиране на зададените в програмата отговори. В настоящото изследване тестът включва въпроси само със зададени отговори. Резултатите от него е само един от компонентите на общата оценка по дисциплината. Другите компоненти включват

студентски активности, компенсиращи ограниченията на тестовата форма на проверка и оценка. За целите на електронното изпитване са съставени бази от основни проблеми (категории), всяко от които включва поредица от въпроси. Предимство на този начин на оценяване е бързото автоматично генериране на индивидуален изпитен вариант на теста от базата въпроси и зададени отговори. Тази възможност намалява значително риска от преписване, подсказване, наизустяване и други варианти на необективност и злоупотреба при контрола от страна на студентите. Навигирането е текущо и финално. То е изключително удобно и подробно, подпомага и улеснява ориентацията на студентите, проверката на отговорите, корекцията им при необходимост и т.н. Характерът на въпросите позволява отчетът и оценката като обратна информация да се генерират веднага след предаването на варианта с отговорите. Тази обратна връзка позволява реализирането на обучаващите функции на контрола, прави го икономичен от гл.т. на времеви ресурс и усилия на преподавателя. В същото време ограничава личностната и творческа изява на формиращите се професионално-педагогически компетентности. Използва се платформата за е-обучение Moodle, която се прилага в Тракийски университет – Стара Загора.

Друг използван изследователски метод е *сравнителният анализ*, чрез който се съпоставят резултатите от контрола чрез е-изпитване, тестовото изпитване на хартиен носител и устното изпитване.

Контингент на изследването са студенти от III курс от специалност Социална педагогика. В рамките на настоящото изследване са проверени и оценени чрез е-изпитване техните знания и компетентности по учебната дисциплина Андрагогия. Освен посочения основен контингент, при сравнителния анализ са използвани резултатите от оценяването чрез различни форми по учебната дисциплина Андрагогия от предходните курсове от специалност Социална педагогика. Основни *критерии* на изследването са обективност, интензификация и успеваемост при провеждане на е-изпитване на студентите.

Резултати от изследването. При оценяването на теоретичната подготовка на студентите чрез е-изпитване се постига *обективност*. *Интензификацията* в обучението чрез е-изпитване при оценяване на теоретичната подготовка на студентите се реализира в дейността на преподавателя и в дейността на студентите. Получените *резултати* са удовлетворяващи и кореспондират с качеството на работа и участие на изследваните студенти, оценявани и чрез други методи. Те корелират и с резултатите на студентите от предходните учебни години. Анализът на резултатите не показва значима разлика между вариантите. Този факт ни насочва към балансираност на теста и осигуряване на достатъчна степен на ефективност при различните форми на контрол.

Изводи. Въз основа на анализа на резултатите от изследването може да се обобщи, че е-изпитване при проверка на теоретичната подготовка на студентите от педагогическите дисциплини осигурява ефективност на процедурата, има своите значими предимства и основания за приложимост. Това е пилотно изследване в рамките на Педагогическия факултет. В зависимост от постигнатите резултати се предвижда приложение на е-изпитване и за други специалности и дисциплини, водени от автора. Очаква се неговата висока ефективност за специалностите с големи групи

в рамките на 30-50 студента.

Г.6.2. Шивачева-Пинеда, И. (2018). Педагогически оптимизъм – измерение на професионализма. Педагогика, 90 (2), 205-214.

В центъра на проучването е представена категорията педагогически оптимизъм като иманентна компонента на педагогическия професионализъм – неговата същност, обхват, измерения и актуална значимост в съвременните образователни реалности. Педагогическият оптимизъм е синтез на цялостната професионално-педагогическа подготовка, светогледа, ценностната ориентация и опита на личността и е измерител на степента на нейното професионализиране. Усложнените условия в съвременното общество, съпътствано от поредица кризи, генерират сериозни проблеми в образователната система, доколкото двете априори са дълбоко взаимозависими. Те, от своя страна, провокират професионализма и присъщия оптимизъм на педагозите.

Постановка на проблема. Проучването се базира на теоретичен анализ като са използвани методи за емпирични изследвания (анкета, математически и статистически методи за обработка на данните). *Обект* на изследването е процесът на професионализиране на педагогическите специалисти, а *предмет* – формирането, развитието и изявата на професионалното качество педагогически оптимизъм у педагогическите специалисти, обучаващи се в ОКС „Магистър“. Публикацията е част от по-обхватно проучване сред педагогически специалисти с различна квалификация и продължителност на педагогическия стаж. *Цел* на изследването е диагностика и анализ на актуалните измерения на педагогическия оптимизъм като иманентна компонента на професионализма на педагога. *Показатели* на изследването са измерителите на педагогическия оптимизъм: степен на постигане на професионално-педагогическите цели и задачи; отражение върху емоционалното състояние на педагога ситуация, в която не успява да постигне професионалните си цели; типът и съдържанието на планираните и реализирани действия в такива ситуации.

Изводи. Изследователските резултати очертават относително високо ниво по измерителите на педагогическия оптимизъм сред педагогическите специалисти на различни длъжности и с различна продължителност на педагогическия стаж, както и на тези, които все още не са се реализирали като такива. Резултатите предполагат мотивация, стремеж у обучаващите се в ОКС „Магистър“ за постигане на ефективност в избраната сфера на дейност. От друга страна, има основания да се разшири проучването сред по-голям по обхват контингент, да се проучат източниците на това професионално значимо качество, както и влиянието на условията и бариерите върху него. Посочените аспекти ще са предмет на следващи търсения.

Г.6.3. Shivacheva-Pineda, I. (2018). Differentiated success in electronic testing of students of pedagogical specialties. In Proceedings of the 13th International Conference on Virtual Learning VIRTUAL LEARNING - VIRTUAL REALITY (pp. 112-118), Bucharest University Press, Bucharest, Romania. ISSN: 1844-8933

Статията е посветена на електронния контрол и оценяване като съществена част от процеса на обучение във висшето училище. Редица автори при анализа на

електронния контрол и оценяване извеждат както безспорните му предимства при обучението на педагогически специалисти, така и определени ограничения. Проучването е насочено към изследване ефективността на електронното оценяване на различни етапи от следването на студентите, в сравнение с традиционните форми. По-конкретно се визира подготовката на студентите от специалностите на Педагогически факултет на Тракийски университет – Стара Загора, България. Електронното обучение по педагогическите дисциплини във факултета се използва като подпомагаща технология, което допълва и обогатява традиционните форми. Реализирано е чрез платформата за е-обучение Moodle. Електронният контрол и оценяване е елемент, чрез който се формира семестриалната оценка. Провежда се в края на курса по дисциплината. Освен него, семестриалната оценка се образува и от други елементи, резултат от традиционни и интерактивни форми на контрол.

Методология на изследването. *Обект* на изследване е процесът на контрол и оценяване на теоретичната подготовка на студентите. *Предмет* на изследване е зависимостта на ефективността на е-оценяване на знанията на студентите по педагогическите дисциплини от етапа на тяхното обучение във висшето училище. *Цел* на изследването е установяване на закономерностите между условията при провеждане на е-контрол и успеваемостта на студентите при е-оценяване по педагогическите дисциплини.

Формулирани са следните работни хипотези:

X1 - Разликата между успеваемостта на студентите при електронните и традиционните форми на контрол и оценяване (писмено и устно изпитване, тестове с отворени отговори) е по-голяма в началото на обучението им (1 семестър), отколкото в по-късните етапи на следването им (6 семестър).

X2 - Може да се очаква, че в началото на следването на студентите успехът при е-оценяване чрез тест със зададени отговори ще е по висок в сравнение с решаване на тест на хартиен носител с отворени въпроси.

X3 – Не се очаква статистическа разлика в успеваемостта на студентите в по-късните етапи от обучението, независимо от формата на контрол.

Основни *критерии* на изследването са успеваемост при провеждане на е-изпитване на студентите и отношението им към тази форма на контрол и оценяване.

Контингент на изследването са студенти от 1 курс, 1 семестър редовно обучение от всички специалности на Педагогически факултет на Тракийски университет – Стара Загора, България и студенти (2018 г. и 2017 г.) от III курс, 6 семестър редовно обучение от специалност Социална педагогика, обучаващи се в образователно квалификационна степен „Бакалавър“. В рамките на изследването са проверени и оценени чрез е-изпитване техните знания и компетентности по учебните дисциплини „Теория на възпитанието“ и „Андрогогия“. Всички студенти, включени в изследването, попълваха за първи път електронен тест. Това осигурява съизмеримост на резултатите по този показател. Освен посочения основен контингент, при сравнителния анализ са използвани резултатите и от оценяването чрез различни форми по посочените учебни дисциплини от предходните курсове.

Инструментариумът на изследването включва методите: **електронни дидактически тестове** по учебните дисциплини „Теория на възпитанието“ и

„Андрогогия“ като заключителен контрол; **сравнителен анализ** на резултатите от електронното изпитване въз основа на съпоставка с резултатите от оценяване с класическите форми на провеждане на изпити (устно и тестиране на хартиен носител с преобладаващи отворени отговори) и етапа на обучение, на който се намират студентите; **статистически методи** за установяване на корелация между изследваните величини - характерът на емпиричните данни предполага използването на t-критерия на Стюдънт за сравняване на средно аритметични величини при независими групи.

Анализирана е различната успеваемост при електронно изпитване и оценяване на теоретичната подготовка на студентите по педагогическите дисциплини. Търсени са и изведени фактори и закономерности за констатираната диференциация на резултатите. Представени са резултатите от тази форма на контрол; сравнителен анализ по различни показатели, както и с традиционните форми.

Изводи. Получените резултати потвърждават изследователските хипотези:

X1 - Разликата между успеваемостта на студентите при електронните и традиционните форми на контрол и оценяване (писмено и устно изпитване, тестове с отворени отговори) е по-голяма в началото на обучението им (1 семестър), отколкото в по-късните етапи на следването им (6 семестър).

X2 - В началото на следването на студентите успехът при е-оценяване чрез тест със зададени отговори е по-висок в сравнение с решаване на тест на хартиен носител с отворени въпроси.

X3 – Не се констатира статистическа разлика в успеваемостта на студентите в по-късните етапи от обучението, независимо от формата на контрол.

Може да се обобщи, че е-изпитване при проверка на теоретичната подготовка на студентите от педагогическите дисциплини осигурява ефективност на процедурата. То има своите значими предимства и основания за приложимост във всички етапи на обучението. Е-изпитването чрез тест със зададени формулирани отговори осигурява условия за плавно потапяне в научната педагогическа проблематика и терминология в началото на обучението им. То има гносеологична, мотивираща и стимулираща функции за образователното, научно и професионално развитие на студентите от педагогическите специалности. Установените корелации ще осигурят по-висока обективност и ефективност на процеса.

Г.6.4. Шивачева-Пинеда, И. (2019). Професионално-личностна рефлексия на учителя. Педагогика, 91 (5), 615-625.

В центъра на статията е **проблемът** за професионално-личностната рефлексия на учителя. Представена е практиката на Педагогически факултет към Тракийски университет – Стара Загора да насочи вниманието и да развива умения у настоящи и бъдещи учители за професионална рефлексия и самоусъвършенстване чрез включване в учебните планове на дисциплината *Педевтология* за магистърските програми *Предучилищна и начална училищна педагогика*, *Начална училищна педагогика с чужд език* и др. Учебната дисциплината Педевтология може да се разглежда като надграждане на педагогическата подготовка. Тя има за цел да формира цялостна и задълбочена визия за труда на учителя и професионализирането на личността му.

Цел на емпиричното проучване е диагностика и обратна връзка относно оценката на студентите за изучаваната проблематика в рамките на дисциплината Педевтология и професионалното им развитие.

Основните **критерии** на изследването са:

- *компетентности* по показателите: характеристика на учителската професия (цел, обект, средства, условия, характеристики); професионално значимите качества на учителя и професионалните им деформации; педагогически стил на общуване; системата за мониторинг и оценка на професионалната компетентност и дейност.
- *професионална и личностна самооценка* с показатели – силни страни, слаби страни, възможности, страхове;
- *оценка* на проблеми в образователната система, кореспондиращи с професионалната дейност на учителя. Показатели са умението за откриването им, анализ и визия за преодоляването им.

Проучването се базира на теоретичен анализ като са използвани и **методи** за емпирични изследвания (наблюдение, беседа, SWOT-анализ, дидактически тест, математически и статистически методи за обработка на данните). Изследваният контингент обхваща студенти в магистърска програма *Предучилищна и начална училищна педагогика*, които са реализирани като детски и начален учител, с различен стаж по специалността си, както и такива, които все още не работят като учители.

В хода на обучението във всички групи се констатира подчертан **интерес** и **активност**. Резултатите в края на курса са доказателство за **отговорност** и **задълбоченост** на подготовката им. Тези факти предполагат осмисляне на различни аспекти на професията и пречупването им през собствената личност на студентите.

Резултатите от проведеното проучване подчертават необходимостта от изучаването на дисциплината Педевтология. В хода на обучението студентите успяват да се поставят в позицията на другите субекти и участници в педагогическите процеси, да погледнат критично и доколкото е възможно обективно на собствените професионални действия, очаквания, качества. Тази възможност е предпоставка за планиране на действия за развитие и самоусъвършенстване. Данните от изследването очертават потребностите на студентите и предложения за дискусия и подготовка по допълнителни конкретни теми от професионалната им практика.

В заключение може да се обобщи, че включената проблематика в дисциплината Педевтология е необходима и значима част в цялостната професионално-педагогическа подготовка на учителя. Тя има своята съществена роля за формиране на професионалния светоглед, ценностната ориентация, самооценка на личността и е едно от средствата за нейното професионализиране и усъвършенстване.

G.6.5. Shivacheva-Pineda, I. (2019). Challenges to Designing Tests to E-Evaluate the Theoretical Training of Students in Pedagogical Disciplines. In Proceedings of the 14th International Conference on Virtual Learning VIRTUAL LEARNING - VIRTUAL REALITY (pp. 163-169), October 25-26, Bucharest University Press, Bucharest, Romania. ISSN: 1844-8933

Статията разглежда предизвикателствата пред конструирането на тестове за оценяване на теоретичната подготовка на студентите по педагогическите дисциплини.

Анализирани са мотиви за избор на определени видове електронни дидактически тестове; трудностите и ограниченията при създаването им в зависимост от характера на учебното съдържание, типът на въпросите (задачи) и оценяваните компоненти на компетентността.

Обект на емпиричното изследване е процесът на контрол и оценяване на теоретичната подготовка на студентите по педагогическите дисциплини. *Предмет* на изследване е анализ на предизвикателствата пред и възможностите на конструираните и използвани тестове за е-контрол и е-оценяване на компетентностите на студентите по Теория на възпитанието и Андрагогия. *Цел* на изследването е извеждане (очертаване) на: предизвикателствата при конструиране на е-тестове за контрол и оценяване на компетентностите на студентите по педагогическите дисциплини; възможностите те да се преодолеят. Основни *критерии* на изследването са предизвикателствата при конструиране на тестове за е-оценяване. Те се концентрират в осигуряване на: оптимален обхват на учебното съдържание; необходимата степен на трудност на е-тестовите; висока степен на реализиране на диагностичната (възможност за задълбочена проверка на знанията), обучаваща и развиваща функция на теста при е-изпитване на студентите.

Контингент на изследването са студенти от I курс от всички специалности от номенклатурата на Педагогически факултет и студенти от III курс от специалност Социална педагогика, редовно и задочно обучение за учебните 2017/2018 и 2018/2019г.

Методи на изследване, инструментариум. Основни методи в настоящото проучване са конструираните и приложени *e-тестове* по Теория на възпитанието и Андрагогия за контрол и оценяване на знанията на студентите. В този процес е използвана платформата за е-обучение Moodle, която се прилага в Тракийски университет – Стара Загора. Тя предоставя разнообразни варианти за преподавателя. Друг използван изследователски метод е *дидактически анализ* на конструираните е-тестове от гледна точка на целите на обучението по педагогическите дисциплини Теория на възпитанието и Андрагогия – обхват на учебното съдържание, реализирани функции на тестовите, постигнати образователни цели. В проучването са използвани и ресурсите за *статистически анализ* на платформата за е-обучение Moodle при определяне степента на трудност на въпросите в тестовите и случайните отговори.

Анализът обхваща диагностика и обосновка на възможността на конструираните и използвани в обучението е-тестове да преодолеят предизвикателствата, породени от характера на учебното съдържание по педагогическите дисциплини. Представени са резултатите от тази форма на контрол и сравнителен анализ според типа на въпросите (задачи).

Изводи. Предложените данни и анализ на дидактическите е-тестове по Теория на възпитанието и Андрагогия доказват, че начинът на конструирането им осигурява преодоляване на предизвикателствата, свързани с характера на учебното съдържание по педагогическите дисциплини: осигуряване на оптимален обхват на учебното съдържание; осигуряване на необходимата степен на трудност на е-тестовите; осигуряване на висока степен на реализиране на диагностичната, обучаваща и развиваща функция на теста при е-изпитване на студентите.

В заключение може да се твърди, че дидактическите е-тестове са подходящи при контрола и оценяването на теоретичната подготовка на студентите по педагогическите учебни дисциплини. Те не само съответстват на световните технологични тенденции и предпочитания на дигиталното поколение студенти, но могат да бъдат конструирани така, че да отговорят на съдържателните предизвикателства и да отговорят на дидактическите изисквания. От творческите интенции на автора зависи метаморфозата на предизвикателствата към тях в предимства.

Г.6.6. Шивачева-Пинедра, И. (2020). Баланс в педагогическите взаимоотношения. Педагогика, 92 (7), 960-971.

В статията е представен теоретичен анализ на педагогически постановки и тенденции в педагогическата практика (в т.ч. непрофесионална, образователна и социално-педагогическа), провокирани от актуалната социална ситуация в глобален и национален аспект. Настоящата статия е опит да се акцентира вниманието върху позитивите и рисковете от различни тълкувания на хуманния и личностно ориентиран подход в педагогическата нормативна уредба и практика. Съвременната образователна парадигма извежда като социално ценна идеята за хуманно и личностно ориентирано отношение към детето/ученика. Тази парадигма предполага изграждане и на съответните взаимоотношения, в основата на които е позицията за ценността на детето и грижата за пълноценното развитие на личността на всяко дете. *Целта* на анализа е да се постави акцент върху границите при регламентиране на широко популяризираните и налагани хуманистични идеи в педагогическата практика.

Анализирани са ценността на децата за родителите и цялото общество, изразите на обичта и грижата за тях от семейството и педагогическите институции, същността и обхвата на *хуманността*, позициите за хуманно отношение към детето/ученика в педагогическата и образователната теория и практика, доказателства за хуманност и личностно ориентиран подход към детето в нашето съвремие, основания за контемпорални отношения и практика.

Акцент в публикацията са актуални аспекти на погрешно тълкуване на любовта към децата, хуманността в педагогическите взаимоотношения и личностно ориентиран подход (предимно от страна на родителите): прекалена обгриженост; проявите е крайна любов, свързана с *безкритичност* и *липса* (или ниска) на *взискателност* към децата в педагогическите процеси (крайните прояви на либерализъм); проблеми при *интеграцията* на деца със специални образователни потребности (СОП). Анализирани са мотиви и основания, реализирани в семейството и образователната практика, текущи и прогнозирани проблеми в развитието и реализацията на подрастващите, отражение върху личността и обществото.

Извод: Примери за некоректно тълкуване на хуманния и личностен подход в педагогическите взаимодействия се откриват при родителската тактика на опека и либералния стил на педагогическо общуване. Крайните измерения и на най-хуманната парадигма противоречат на закономерностите на развитието на личността, нарушават педагогическите принципи (в сл. принцип за уважение и взискателност към

детето/ученика), кореспондират с липса на компетентност и професионализъм, могат дори да противоречат на самата идея за хуманност и личностна ориентираност като нарушават правата на децата. Често могат да бъдат причина за сериозни педагогически грешки и деструктивни последици за значима част от нашите деца и ученици.

Заклучение: Педагогическите процеси са сложни. Те са не само социално-исторически детерминирани, но и личностно определени. В тях не може да се прилагат универсални предписания и шаблони. Именно за това към всяка парадигма трябва да се подхожда внимателно и професионално, а не да се шаблонизира популярната и модерна идея. Ефективността на педагогическите процеси в постмодерното общество се детерминира от умело реализирания баланс във взаимоотношенията между любовта (уважението) и отговорността/взискателността към детето, между ситуативните мотиви и перспективно ориентираните цели за личностно развитие на децата, между интересите на всички деца, между индивидуалните предпочитания и потребности на детето и социалните ценности и потребности. Този баланс се концентрира в хуманността в контекста на „широките параметри на нейните проявления и стимулиране на личността към самопознание и непрекъснато самоусъвършенстване“, превърната в „стратегия за построяване на педагогическото взаимодействие“ (Vasileva, 2018, p. 28).

Г.6.7. Shivacheva-Pineda, I. (2020). E-Learning as a Mono Technology in a Pandemic. In Proceedings of the 15th International Conference on Virtual Learning VIRTUAL LEARNING - VIRTUAL REALITY (pp. 224-230), October 31, Bucharest University Press, Bucharest, Romania. ISSN: 1844-8933

Статията представя опит за критичен анализ на е-обучението като моно образователна технология в условията на пандемия при теоретичната университетска подготовка на студенти-педагози. Ефективността зависи в голяма степен и от характера на учебното съдържание по определена специалност и конкретните учебни дисциплини.

Методология на изследването. *Обект* на изследване е процесът на обучение на студентите по педагогическите дисциплини. *Предмет* на проучване е отражението на критична епидемична обстановка, причинена от COVID-19 през 2020 г., върху теоретичната университетска подготовка на студенти-педагози. *Цел* на изследването е очертаване на възможностите и предимствата, но и ограниченията в хода на е-обучението като моно технология в условията на пандемия през 2020 г., реализирано чрез различни форми на електронна среда. *Контингент* на изследването са студенти, обучавани в ОКС „Бакалавър“, ОКС „Магистър“ и специализанти от Педагогически факултет, с които сме работили съвместно през летния семестър на учебната 2019/2020 г. Освен посочените участници в извадката, в хода на анализа са използвани резултати и от обучението на студенти от предходни семестри и години, осъществено чрез електронна форма като подпомагаща технология. Основни критерии на изследването са: характеристика на комуникацията между субектите в образователния процес (преподавател и студенти); ниво на текущо участие и подготовка на студентите; самостоятелност на подготвените от студентите задачи;

успеваемост на студентите.

Методи на изследване. Основен метод в проучването е анализ на аспектите на процеса на обучение на студентите и курсистите чрез електронна форма като моно технология. Друг използван изследователски метод е сравнителен анализ на хода и резултатите от обучението при студенти и курсисти, обучавани чрез електронна форма като моно технология през 2020 г. в условия на пандемия, от една страна, и чрез електронна форма като подпомагаща технология в периода преди 2020 г., от друга страна. При отчитане на разликите в успеха на студентите при присъственото обучение и обучението онлайн са използвани методи за статистически анализ за сравнение на независими извадки – Т-тест и метод за сравнение на дисперсии (σ^2).

Резултати. Обобщеното представяне на характера на комуникацията между субектите в образователния процес в началото на 2020 г. в условия на пандемията, причинена от COVID-19, сочи, че тя частично компенсира прякото общуване лице-лице. Дефицитът от пряко педагогическо общуване и неговите образователни функции рефлектира върху учащите. Ограничава се педагогическото ръководство на преподавателя върху учащите и тяхната подготовка в по-голяма степен се основава на уменията им за самоорганизация и учене. През летния семестър на 2020 г. се констатира занижено ниво на текущо участие и подготовка на студентите, обучаващи се единствено чрез е-обучение. Въпреки творческите интенции на преподавателя в много случаи при онлайн обучението като моно технология, критериите за осигуряване на ефективност на обучението и обективност на оценяването са постигнати в по-ниска степен. Представените студентски разработки сочат много голямо заимстване от наличните в мрежата материали, както и по-ниска задълбоченост, критичност и прецизност. Данните показват, че при почти всички курсове средният успех при присъственото обучение е по-висок от този при онлайн обучение. Статистическият анализ чрез Т-тест показва, че се установява значимо различие.

Въз основа на анализа могат да се направят следните *изводи*:

- безспорни предимства на е-обучението като подпомагаща технология за теоретичната университетска подготовка на студенти педагози;

- безспорни предимства на е-обучението като моно технология за теоретичната университетска подготовка на студенти педагози в условия на криза и невъзможност за присъствено обучение;

- може да се приеме, че при магистрите използването на е-обучението като моно технология за теоретичната университетска подготовка на педагози е по-удачно и ефективно;

- е-обучението, реализирано като моно технология, е неподходящо за теоретичната университетска подготовка на студенти педагози в обичайни (нормални) условия, поради редица ограничения и недостатъци.

- особено неподходящо и неефективно е е-обучението, реализирано като моно технология, в началото на обучението на педагозите.

В заключение може да се твърди категорично, че електронното обучение е подходящо при теоретичната подготовка на студентите по педагогическите учебни дисциплини. То съответства на световните технологични тенденции и предпочитания

на дигиталното поколение студенти. Препоръчително е обаче използването му като подпомагаща технология или поне не като единствена образователна технология съобразно характера на учебното съдържание на педагогическите учебни дисциплини и незаменимото значение на прекия контакт преподавател-студенти и студенти-студенти за неговото осмисляне и задълбочено усвояване, за формиране на професионални педагогически умения и личностни характеристики на бъдещите педагози.

7. СТАТИИ И ДОКЛАДИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ

Г.7.1. Шивачева, И. (2008). Агресията сред българските ученици, отразена в периодичния печат. В Сборник от Научна конференция с международно участие. Ямбол, 247-253.

Изключително сериозният и актуален проблем за детската и ученическа агресия провокира провеждане на контент-анализ на периодичния печат. *Целта* на изследването е определяне степента на задълбоченост и характера на представяне на проблема за агресията сред учениците от централния, регионалния и специализирания печат; на състоянието и тенденциите на влиянието му върху подрастващите като инструмент за реализация на държавната политика в сферата на възпитанието и социализацията им. Въз основа на анализа на поставения проблем е формулирана следната *хипотеза*: съществува диференциация в степента на задълбоченост и характера на представяне на проблема за агресията сред учениците от централния и регионалния периодичен печат, от една страна, и специализирания печат, от друга страна.

Резултати. Анализирана е ролята на периодичния печат в рамките на проблема за детската агресия. Изследването на характера на представяне проявите на агресия сред учениците от централната, регионална и специализирана преса е проведено по пътя на сравнителен анализ на изявления и публикации. В хода на изследването са изведена основна записана единица на анализа агресивно поведение на учениците. В търсене на контекста на тази категория и за измерване на атрибутите в посочените източници е съставена атитюдна 7-степенна полярна скала (-3; +3), измерваща интензитета и посоката на всеки един показател от получените клъстър.

Заключение. Данните от проучването очертават следните констатации:

- В ежедневието периодичен печат проблемът по-често е представен сензационно – констатиране и описание на конкретни инциденти. Публикациите представят проблема като използват предимно крайни, негативни изразни средства, пресъздаващи грозната картина на събитията; те почти не използват в речника си атрибути от неутралния или положителния спектър на скалата.

- Ежедневният регионален печат по-рядко отделя внимание на разглеждания проблем, но го представя значително по-умерено, търсейки възможност да акцентира не само върху картината на тежките инциденти, но да потърси човешкото, хуманното в борбата с детската агресия.

▪ В специализираните издания водещо е търсене на причините и пътищата за преодоляването му; по-пълно са анализирани причините, довели до проявите на агресия сред децата и много по-голям акцент е поставен върху работата с тези деца и организацията на превенцията. Очаквано, стилът е значително по-различен от стила на улицата – проблемът е представен не само в научен аспект, но и с грижа и отговорност. Очертава се стремеж да не се спекулира и натоварва емоционалността на читателите, а проблемът да се постави сериозно и задълбочено в рамките на умерен тон на изложение. Изведените атрибути на проблема в преобладаващата си част са разположени в положителната част на скалата.

Подобна разлика се наблюдава и в задълбочеността на разглеждания въпрос.

Направеният контент-анализ на източниците дава основание да се приеме работната хипотезата за потвърдена. Резултатите от проучването налагат потребността от подобряване на културата и степента на отговорност на медиите, основана на педагогически принципи; преодоляване на комерсиалните цели и акцентирание върху грижата за децата ни.

Г.7.2. Шивачева, И. (2008). Необходимост от повишаване на квалификацията на работещите в социалната сфера. В Сборник от Научна конференция с международно участие. Ямбол, 254-259.

Широкият спектър от социални услуги и необходимостта от тяхното адекватно изпълнение и подобряване на качеството налага да се усъвършенства квалификацията на обслужващия персонал. Развитието на професионалното направление изисква квалифицирани специалисти, както за държавните социални институции, така и за неправителствените организации и частните фирми. Решаващата роля на социалните работници в цялостната промяна на социалната сфера определя изследователския интерес към съвременните аспекти на изграждане на професионалния профил. Направената характеристика на професионалните изисквания към социалните работници поставя акцент върху необходимостта от постоянно повишаване на квалификацията им съобразно новите европейски стандарти и в съответствие с усложнената социална среда. Значим индикатор при изследване на професионалната идентичност на социалния работник е оценката на субективната значимост на професионалната квалификация.

Цел на изследването е да се проучи осъзнатата необходимост на работещите в социалната сфера от допълнителна квалификация или повишаване на квалификацията. *Изследователски задачи*: изследване на самооценката за качеството на професионалната дейност; анализиране на позициите на социалните работници относно повишаване на професионалната квалификация като лична ценност. *Хипотеза* - предполага се, че преобладаващата част от анкетиранията лица притежават необходимата професионална квалификация, имат желание и потребност от: повишаване на квалификацията си в областта на разширяване на психологическата си компетентност и умения за общуване, компетентност по актуализираните нормативните документи; допълнителна квалификация в областта на информационните технологии и езикова подготовка

Контингент. В анкетното изследване участваха служители от Дирекция

„Социално подпомагане” - Ямбол; Дом стари хора и Домашен патронаж – Ямбол, на възраст между 28 и 57 години, преобладават жените. Последният факт потвърждава тенденцията за феминизиране на професията “Социален работник”. Сред анкетираните повече от половината са с висше образование, а останалите със средно. Възрастовият анализ показва известна затвореност – минимално навлизане на млади специалисти, преобладават специалисти на възраст 40-50 години, което очертава недостатък на системата.

Резултати. Преобладаващата част от изследваните считат, че имат нужда от периодично повишаване на професионалната квалификация. Отговорите на въпроса относно индивидуалната потребност от периодична квалификация в определена област също са показателни. Мнозинството (около 70%) от изследваните посочват, че имат необходимост от допълнителна психологическа подготовка. Този отговор е логичен и очакван. Останалите отговори са разнообразни - компютърна подготовка, медицинска и езикова. Резултатите сочат отговорно отношение към професионалните задължения и стремеж към самоусъвършенстване юридическа, икономическа подготовка. Анкетираните със средно образование посочват необходимост от психологическа и медицинска подготовка. Не се констатира значими разлики според възрастта на изследваните.

Като *заключение* може да се посочи, че се потвърждава работната хипотеза - преобладаващата част от анкетираните социални работници са професионалисти с необходимата квалификация, но стремящи се към личностно и професионално усъвършенстване. Посочените резултати са основа за разработване на програми за провеждане на курсове за допълнителна професионална квалификация на работещите в социалната сфера.

Г.7.3. Shivacheva, I., M. Pehlivanova, Zl. Ducheveva. (2009). Importance and Meaning of the Driving Instructors' Professional Qualification Improvement. In The 5th International Balkan Education and science Congress “Education in the Balkans Today” (pp. 298-301), Edirne, Turkia.

Един от основните фактори за високо качество на подготовката на водачи на МПС е периодичното и системно провеждане на допълнително обучение на преподавателите инструктори. Непрекъснатото образование на преподавателите за обучение водачи МПС им дава възможност да са конкурентноспособни при осъществяване на професионалната си дейност и да повишават гражданското си съзнание и това на обучаемите, голяма част от които са младежи. Във връзка с разглеждания проблем във статията са анализирани акценти на реформите в системата за обучение на водачи на МПС (включително изпълнението на европейските спогодби и споразумения в областта на подготовката, изпитването и повишаване качеството на обучение на водачи на МПС), периодичната квалификация на преподавателите, видовете образование (формално, неформално, информално), непрекъснатото образование, ролята на информационните технологии, понятието професионална квалификация и нейните качество и ефективност, условията за обучение и отражението им върху мотивацията на обучаващите водачи на МПС за повишаване на квалификацията. Представена е организацията на курсове за усъвършенстване и

допълнителна професионална квалификация от Технически колеж – Ямбол и технология за провеждане на базисно и продължаващо през целия живот обучение на преподавателите-инструктори.

Методика на изследването. Изследването обхваща работещи преподаватели за подготовка на водачи на МПС от четири различни области на страната (Бургас, Благоевград, Дупница, Стара Загора и Габрово), с различна образователна степен и професионален стаж, реализирани както в частния, така и в държавния сектор. За осъществяване различните етапи на технологията на обучение в курсовете за допълнителна квалификация са изготвени анкети, които съдържат демографски въпроси, както и свързани с полученото професионално образование и квалификация и възможностите за реализация на пазара на труда; образователни потребности на обучаемите; нагласата и мотивацията за учене през целия живот. Тъй като се изследват проблемите на непрекъснато обучение и квалификация на преподаватели, основна роля има андрагогическият модел, който се съобразява с техния социален и професионален опит, изразения стремеж към самостоятелност, самореализация, прагматично отношение към овладяваните знания.

Резултати. При анализа на данните се търси зависимост между възрастта, образователното равнище и желанието за обучение през целия живот. Резултатите от демографските въпроси в анкетата потвърждават тенденциите у нас и Европа за нарастващо значение на по-възрастните специалисти, повишаване инвестиции в човешките ресурси, разгръщане обучение на работното място. Разпределението по пол потвърждава, че това е типично мъжка професия, която не е засегната от феминизацията на преподавателската професия. От данните се вижда, че преобладаващата част са с полувисше образование, следвани от тези с висше и със средно образование и придобита професионална квалификация в курсове. Това са предимно по-възрастните преподаватели, които са се обучавали до средата на 70-те години на 20 век. Резултатите са съизмерими с тенденциите за нарастване делът на частния сектор при подготовка на водачи на МПС. Тези данни са свързани и с резултатите от допълнителната квалификация, която са получили след базисното обучение по пътя на професионални курсове, самообучение и обучение на работното място. В условията на пазарна икономика, нарастваща конкуренция и въвеждане на единни стандарти, непрекъснато се повишават изискванията към квалификацията на преподавателите и ръководителите на школи и центрове за обучение на водачи. Особено бурното развитие на техниката и съвременните технологии обуславят повишаване на компетентностите в областта на специалността (съвременна транспортна техника и организация на автомобилния транспорт), както и приложение на компютърни и комуникационни технологии за т.нар. „интелигентни автомобили”. Почти всички анкетирани приемат, че професионалната им квалификация е достатъчна за успешна реализация в условията на засилена конкуренция. Всички изследвани са участвали в различни квалификационни курсове, като някои от тях - в повече от един. Образователните потребности на преподавателите, обучаващи водачи на МПС, за продължаващо обучение са в областта на: съвременната техника; нормативните документи, свързани с организацията на обучение на водачи на МПС; методика на обучение на водачи; психология на водача на МПС; чужд език и работа с

компютри.

Изводи. Анализът на резултатите показва тенденция за нарастване на възрастта за активна професионална дейност, която се свързва и с необходимостта от допълнително професионално обучение и учене през целия живот. Новите изисквания за образование, професионална квалификация и кариерно развитие, налага завършили полувисше образование, които са повече от половината анкетирани, да продължат образованието и повишат квалификацията си. Потребностите, интересите и желанието на болшинството от изследваните за широкообхватно обучение, както и промените в нормативните документи са в унисон и предполагат периодично и допълнително обучение и квалификация, което е предпоставка и гаранция за качеството на подготовката на водачи на МПС. Получените резултати ще бъдат използвани за разработване на учебни програми и модули с цел повишаване качеството на непрекъснатото обучение на преподавателите, обучаващи водачи на МПС и съизмеримостта с професионалните компетенции с тези в страните от Европейския съюз.

Г.7.4. Шивачева, И. (2009). Андрагогическият процес в контекста на европейската интеграция. *Trakia journal of sciences*, 7, Supplement 2, 311-313. ISSN 1313-7050

В доклада (статията) се анализират характеристиките при обучение на възрастни, отражението на Европейските норми и изисквания върху динамиката и разширяването на този процес, ролята на висшите училища. Акцентирани са водещите характеристики на нашето съвремие, определящи интензивността на андрагогическия процес: глобализация, развитие на технологиите и комуникациите, мобилност, развитие на науките, хуманизация и демократизация, световни кризи, динамичност, европейска интеграция на България и др. Посочените причини поставят и налагат множество изисквания към професионалните и личностни характеристики на гражданите. Тяхната динамика е изключителна, обхваща базови и допълнителни компетентности и умения. Реализира се в различни посоки: професионално усъвършенстване; преквалифициране - причинено от динамика на работното място или необходимост от преодоляване на безработицата; личностно развитие. Акценти в андрагогическия процес са: адаптиране към динамичните промени в съответната професионална област, професионално майсторство; технологичност, развитие на рефлексията, самосъзнание и отговорност; хуманизъм, грижата за хората; екологично съзнание, грижа за околната среда, за природата; възпитание и превъзпитание; умения за работа в екип; комуникативна култура; развитие на функционалната грамотност; широка обща култура; формиране на гражданина на света и др.

Роля на висшите училища. Андрагогическият процес обхваща обучението и образованието на възрастните, в т.ч. и на студентите. Освен това, висшите училища в България, и в частност Технически колеж – Ямбол, съгласно нормативната уредба на страната включват в предмета си на дейност разнообразни квалификационни форми. Те са адресирани преди всичко към възрастните (над 16 години) потребители на такива услуги. Основни предимства на висшите училища при обучение, образование и квалификация на възрастните са: високо квалифицирани обучители (опит,

професионализъм); съвременни методи и технологии за обучение; съвременна учебна база; сътрудничество със сродни национални и международни ВУ; тесни връзки с бизнеса и базовите предприятия и др. Представени са насочеността и приоритетите на квалификационна дейност на Технически колеж – Ямбол, която по своята същност е андрагогически процес.

Заклучение. Обучението и образованието на възрастните е динамичен процес с изключителна важност за икономиката на всяка страна и реализацията, благополучието и удовлетвореността на личността като нейни граждани и граждани на света. Отговорност на обучаващата институция е осигуряване на актуална и качествена подготовка и квалификация в съответствие с международните и европейски стандарти. Степента на тяхното отчитане е правопрпорционална на качеството, ефективността и реализуемостта на обучаваните както на територията на страната, така и извън нея. Това от своя страна става гаранция за висок авторитет и престижност на висшето училище.

Г.7.5. Шивачева-Пинеда, И. (2012). Психологически анализ на вариативни подходи в практическото обучение. Известия на Съюза на учените, Сливен, 21, 157-161. ISSN 13112864

Статията се фокусира върху анализа на вариационните подходи в обучението в практиката в професионалното образование както от позицията на учителя, така и от позициите на учащия. Възможности за проява на индивидуален стил на преподавателя се откриват в подходите и начините за реализирането им. Педагогическата професия причисляваме към творческите професии. Преподавателят има свободата да избира и да предпочете от разнообразието дидактически методи и подходи. Но този избор е необходимо да бъде подчинен и съобразен с изискванията на съответния етап на подготовката. Анализирани са характеристиките, варианти, критична обосновка и препоръки към най-често прилаганите подходи обучението по практика: *инструктивен* (изборът на инструктивния подход като единствен в обучението по практика е неоснователно и неправилно. Този избор кореспондира с репродуктивен и мнемонически стил на преподаване с всички негативи, които те носят. При инструктивния подход не се откриват елементи и предимствата на диалогичния, демократичен и творчески стилове на преподаване. А това от своя страна ощетява процеса на обучение по практика от техните доказани предимства), *ситуационен /действен/* (изключва възможността задачата да се реши по подражание или с помощта на подробно обяснение от учителя, т.е. всичко да се даде наготово. Съдейства за повишаване на отговорността и мотивацията за учене. Поставянето на учащия в реална ситуация мобилизира всички негови ресурси. Именно в това се съдържат и изключителните достойнства на този подход. Дейностният подход кореспондира с диалогичния, демократичен и творчески стилове на преподаване и носи всички техни предимства), *индивидуален /личносно ориентиран/* подход. Конкретният подход на преподавателя в обучението е с различна ефективност в зависимост от индивидуалните предпоставки на всеки учащ се. Това налага съгласуване и съчетаване на избраните подходи не само с предпочитанията на отделния преподавател и неговите усъвършенствани умения да работи по определен начин, но

и с отделния учащ се (Николова, 2011). В рамките на практическото обучение е възможно съобразяването и реализирането на посочените изисквания предвид неговата групова организация. С още по-голяма категоричност това се отнася за професионална подготовка, която изисква и се реализира чрез индивидуални форми на обучение /например, обучение на водачи на моторни превозни средства/.

В *заключение* може да се обобщи: в обучението по практика е необходимо творческо и целесъобразно съчетаване на разнообразни подходи в зависимост от особеностите на учащите, етапа на усвояване на навици и умения, нивото на професионална квалификация на преподавателя и др.; педагогическата ефективност и майсторство изискват постоянна и изключително отговорна дейност от страна на преподавателя за поддържане и повишаване на квалификацията си, отговорно отношение към постигане на професионалните цели и задачи, висока професионална мотивация, индивидуален подход към учащите, развитие на професионална рефлексивност и преодоляване на професионалните деформации.

Г.7.6. Шивачева-Пинеда, И. (2012). Изяви на мотивацията за учене на студентите. Известия на Съюза на учените, Сливен, 21, 162-167. ISSN 13112864

Всяка човешка дейност и резултатите от нея са силно обвързани със съпътстващата мотивация. Ето защо е значимо познаването на мотивацията за една изключително значима както за личността, така и за обществото дейност – обучението в системата на висшето образование. Значимостта за личността се концентрира в инвестиране за възможности за бъдеща личностна и професионална реализация. Социалната значимост се фокусира върху създаване на човешките ресурси, с които обществото ще може да разполага. От тези позиции е обоснован постоянният научен интерес към мотивацията за учене на студентите, тъй като познаването ѝ ще позволи създаване на условия и организация за нейното повишаване и задълбочаване. Анализирани са понятията мотиви, мотивация, мотивация за учене, мотивация за учене на студентите (същност и структура).

Разгледаните мотиви за учене на студентите се съчетават в сложни, неповторими и динамични конструктори, опосредствани от индивидуалното своеобразие, спецификата на средата и конкретната ситуация (гъвкавост на висшите училища на пазара на образователни услуги в условията на конкурентност; отворени условия на университетите, голям капацитет и предлагане, съответстващи на все по-малък контингент от евентуални потребители на образователните услуги; премахване на част от ограниченията на входа на университетите – възрастови, здравословни, вид на завършено средно образование, изисквания за стаж и т.н.; понижаване на критериите за прием; възможности за платена форма на обучение; ниска конкуренция на входа; навлизане във висшите училища на студенти с ниски образователни резултати и възможности, което от своя страна е причина и провокира текучество, понижаване на критериите в процеса на обучение и качеството във висшето образование, произвеждане на кадри с висше образование с по-ниска квалификация; висока положителна мотивация за учене и отговорно отношение към учебния процес сред по-възрастните студенти, съпроводено в много от случаите със сериозни професионални, семейни и лични ангажименти, които се отразяват негативно върху процеса и

результатите на подготовката им) като по този начин придават уникалност на мотивацията за учене на всеки студент в определен момент. На фона на анализирания социална и образователна ситуация /в областта на висшето образование/ е предложена формулировка на варианти на отношението към обучението и ученето у студентите, връзката им с мотивите за учене, потребности от пирамидата на Маслоу. Анализиранияте варианти на отношението към обучението и ученето у студентите са динамични, променят се и намират своето развитие в хода на обучението под влияние на разнообразни фактори – вътрешни /личността на студента/ и външни /свързани с организацията на обучение в университета, така и с други елементи на социалната среда/.

Изявите на положителната мотивация за учене у съвременните студенти са изключително многообразни. Представени и акцентирани са някои от тях, както и формулирани препоръки за подкрепящо и развиващо отношение на университетските преподаватели на положителна мотивация за учене у студентите.

В заключение може да се обобщи, че поддържането и повишаването на положителната мотивация за учене на студентите е изключително сложен и комплексен процес. В него има роля освен самия студент, така и широката и конкретна образователна среда. Елемент от конкретната образователна среда, който има съществен принос в развитието на мотивацията за учене, е преподавателят. Нереалистично е да се очаква, че у всички студенти може да се постигне висока положителна мотивация. Но развитието на умения у академичните преподаватели да разчитат и подкрепят нейните изяви, както и да я провокират, би съдействало за постигане на по-високи образователни резултати и повишаване на качеството на подготовката на студентите.

Г.7.7. Shivacheva, I., T. Pehlivanova. (2013). Research employability of students in cross border region Bulgaria-Turkey. ARTTE ‘Applied Researches in Technics, Technologies and Education’ /The Scientific Journal of the Faculty of Technics and Technologies of Yambol, Trakia University of Stara Zagora, Bulgaria/, 1 (1), 79-86. ISSN 1314-8788 (print), ISSN 1314-8796 (online)

Статията представя резултати от изследване, проведено по международен трансграничен образователен проект (финансиран от Европейския съюз), реализирано от двата колежа на Тракийски университет – Стара Загора, Факултет „Техника и технологии” /Технически колеж до 2011 г./ – Ямбол и Тракийски университет – Одрин, Професионален колеж по технически науки. Проектът е реализиран в периода на преобразуване на Технически колеж Ямбол във Факултет по техника и технологии като филиал на Тракийски университет – Стара Загора.

Системата на висшето образование е консервативна, но в същото време и динамична. България е в процес на реформиране на висшето си образование, насочен към неговото оптимизиране и максимално съответствие на социалните условия и потребности. Този процес се базира както на националните традиции, така и на опита и достиженията на други страни. Основен критерий за качеството и ефективността на образователната система, и в частност на висшето образование, е реализацията на подготвените специалисти на пазара на труда. В същото време, това е едно от

сериозните предизвикателства пред висшето образование в Република България. Този процес е сложен и противоречив. От една страна, висшето образование е планиран процес и би трябвало да отговори на потребностите на обществото от кадри. От друга страна, спазвайки демократичните принципи се изисква съобразяване с предпочитанията и интересите на младите хора от образование и квалификация. Съотношението между търсене и предлагане на специалисти е динамично. В последните десетилетия отражението на икономическите и социални кризи, стагнацията затрудняват значително бързата реализация на младите специалисти. Всичко това налага да се излезе извън рамките на аудиториите и университетите и да се работи в тясна и непрекъсната връзка с представителите на потребителите на кадри за съгласуване на учебното съдържание със съвременните технологии, навлезли в икономиката, и осигуряване на работни места. Глобализацията като световно явление позволява да отпаднат бариери като държавни граници, езикови бариери и др. Високите технологии сближават хората от различни държави по начин и стандарт на живот, професионални и квалификационни характеристики и др. Това е и основанието да се потърсят взаимноизгодните отношения между университетите и потребителите на кадри в двете съседни и близки в много отношения държави – България и Турция.

Методика на проучването. *Целите* на проучването са да проучи и повиши потенциала за реализация на завършилите на пазара на труда в трансграничния регион и да създаде партньорство между студенти, възпитаници и фирми-работодатели с цел създаване на по-трайни взаимоотношения "Бизнес - Образование" и да се изгради „Кариерен център”. В изследването са *обхванати* студенти от всички специалности, курсове и форми на обучение от двата колежа (за ФТТ – от 21 области от страната; преобладаващо мъже, което съответства на съотношението на студентите във Факултета и се предопределя от спецификите на специалностите от номенклатурата му). Възрастовият състав на анкетираните студенти също отразява общия възрастов състав на действащите студенти. Преобладават студенти до 25 г. Формираната извадка включва над 58,20% от действащите студенти и е достатъчно представителна. Контингент на изследването са и представители на бизнеса – фирми, потребители на кадри от трансграничния регион България-Турция. Стремехът е да се обхванат по-широк кръг от фирми – големи, средни, дори и малки фирми, имащи своето място на пазара на труда. По този начин ще се разшири кръгът на фирмите, с които университетите реализират партньорство в подготовката на студентите и развитие на научната и научно-приложна дейност. *Инструментарият* включва въпросник /анкета/ за студентите, въпросник /анкета/ за работодателите, математически и статистически методи за обработка на данните. Проучването се проведе през месеците октомври-декември 2011 г.

Обобщения и изводи от резултатите от изследването показват, че: около 2/3 от студентите нямат осигурено работно място след завършването; 90% от тях смятат, че образованието, получено във ФТТ ще им позволи успешна професионална реализация; 44% биха приели предложение за работа в Ямболска област, независимо от условията, а 20% биха приели предложение за работа в област Одрин; контактите между студентите и фирмите, участващи в проекта, са от решаващо значение за кариерното развитие на много студенти; представителите на половината от

анкетираниите фирми в Ямболска област смятат, че квалифицираните специалисти не са достатъчни на пазара на труда и проявяват желание за съвместна работа; те проявяват готовност за съвместна работа за провеждане на практически занятия във фирмата и за наемане на студенти по време на следването; 91% от работодателите, които имат мнение за работата на ФГТ смятат, че учебните планове удовлетворяват в достатъчна степен техните изисквания; работодателите оцениха като адекватна готовността за професионална реализация на завършилите Факултет по техника и технологии гр. Ямбол; предприемането на конкретни стъпки за развитие на съществуващото сътрудничество между бизнеса и образователните институции е от огромно значение.

Г.7.8. Шивачева, И. (2013). Образованието като национален приоритет. Иновации и предприемачество, 1(2), 24-37. ISSN 1314-9180 (print), ISSN 1314-9253 (online)

Статията акцентира аспекти на осмислянето и реализирането на образованието като национален приоритет в България. Представени и анализирани са различни тълкувания при дефинирането на понятията образование, образователна система, фактори и предпоставки за развитие на образователната система и нивото на образование на нацията (традиции и менталитет на обществото; държавен и политически приоритет). Потърсени са причините за формалността на изразените декларации и предложения за реализирането им (актуализация на нормативното устройство – закони и подзаконови документи; преосмисляне на финансирането на образователната система).

Анализирани са водещи актуални проблеми пред образователната система в България: училища гиганти; голям брой ученици в класовете; зависимост на учители и училища от учениците; недостатъчна или липсваща координираност, гъвкавост и мобилност между образователните институции; претоварено учебно съдържание с акцент експлоатиране на паметта; недостатъчна и остаряла материална база за професионалното образование и обучение; незаинтересованост и неангажираност на потребителите на кадри към професионалната подготовка на учениците и студентите; недостатъчно ефективно използване на средствата по Европейските програми; недостатъчно финансови ресурси за небалансирана система на висшите училища. Проблемите пред образователната система рефлектират върху цялостното функциониране и развитие на държавата. Образованието и държавата са взаимно свързани и зависими. Качеството на образованието определя състоянието на държавата - икономическо, нравствено, културно, интелектуално..., и обратно. Ето защо образованието е от такава изключителна значимост и неразбирането на този приоритет се отразява крайно негативно върху цялото общество и държава.

Направен е опит да се изведат аспектите на отражение на недостатъчното реализиране на образованието като действителен национален приоритет в развитието на обществото и държавата - множество проблеми, паралелни кризи във всички социални сфери (неработеща икономика; „изтичане на мозъци“; недостиг на необходимите квалифицирани специалисти; произвеждане на дипломирани граждани без професионални компетентности и умения; ниска ефективност на труда; посредственост и ниска култура, което генерира допълнителни проблеми – нисък

здравен статус и висока заболяемост, вкл. хронична и социално значими болести, екологични проблеми и пр.; несамостоятелност, внушаемост, манипулативност, ниска критичност, егоизъм, зависимост, корупция, сервилност и раболепие, първични и елементарни ценности, липса на нравствени и граждански ценности и позиции; неумение да се ориентира в пътищата за просперитет на обществото; безработица и бедност поради функционална неграмотност и липса на професионална квалификация и неработеща икономика; ниска педагогическа култура на родителите и възпроизвеждане на посредствеността и много други).

В *заключение* може да се акцентира, че гражданското общество изисква държавата да съществува, за да се грижи за своите граждани, а не гражданите да съществуват заради държавата. Необходимо е да се работи за по-бързо и ефективно развитие на България към гражданско общество. Едно от основните решения е в действително приоритетно и професионално развитие на образователната система.

Г.7.9. Шивачева, И. (2014). Педагогическата култура на родителите. Иновации и предприемачество, 2 (1), 3-10. ISSN 1314-9180 (print), ISSN 1314-9253 (online)

Всеки човек е убеден, че е готов, способен и компетентен да отгледа и възпита децата си. Но това не е така. Готовността за родителство е различна и зависи от образоваността, социалният статус, общата култура, ценности и традиции и т.н. В много случаи тя е ниска. Липсата на система за подготовка за родителство поставя семействата в положение да импровизират в движение при отглеждането и възпитанието на децата си. Възпитанието на детето в семейството е изключително сложен и продължителен процес. Родителите се сблъскват постоянно с разнообразни предизвикателства и проблеми. Не всички имат педагогическа подготовка, но дори и родители-педагози попадат в трудни ситуации. Няма рецепти за правилно възпитание и отглеждане на децата. Решенията са конкретни – за определена ситуация, съобразени с индивидуалните характеристики на децата и родителите, времето, мястото, традициите и т.н. Често се допускат грешки. Важно е да не се подхожда повърхностно и елементарно към този толкова комплексен процес. Акцентирани са неправилни модели за отглеждане и възпитание на децата в семейството, провокирани от любовта към децата (акцент върху материалното, прекалено и безкритично задоволяване; недостатъчно време за общуване с децата; протекционизъм; непознаване проблемите на децата и др.) и възпитателните негативни последици (егоцентричност, неправилни ценности, емоционален дефицит и др.).

Предложени са препоръки за правилно възпитателно отношение и взаимодействие с децата в семейството. Акцентирани са възможностите на образователните институции и различни форми, иницирани от тях, за повишаване на педагогическата култура на родителите в съвременното сложно, динамично и рисково общество (училища за родители, работилници за родители, съвместни дейности на педагози и родители и др.). Включването на учебната дисциплина „Семейна педагогика” в учебните планове за педагогическите специалности в университетите е добра теоретична основа на този процес, която да намери приложение в педагогическата практика, за да достигне до всеки родител.

Като *обобщение* могат да се формулират водещи принципи и постановки, които да са в помощ на родителите при отглеждането и възпитанието на децата: родителството е изключително трудна задача; естествено е всеки родител да допуска грешки; не се страхувайте и срамувайте да потърсите съвет и помощ, да споделите; обичайте децата си и винаги им показвайте обичта си; уважавайте и подкрепяйте децата си, но и бъдете взискателни към тях; намерете време да общувате с децата си, говорете с тях, планирайте съвместни дейности, съпреживявайте; винаги се опитвайте да ги разбирате; не забравяйте – вие сте пример за децата си във всеки един момент, не си позволявайте да постъпвате в противоречие със собствените си изисквания; не се заблуждавайте и самозалъгвайте, че знаете всичко и сте идеални родители и възпитатели; търсете причините за проблемите първо в себе си, а не в детето. Гаранция за позитивно възпитателно въздействие е емпатията, търсенето на варианти, прогнозиране реакцията на детето и развитието на ситуацията, съмнението в правилността на решението, търсене на контакт с детето, уважение на чувствата и потребностите му и др. Често родителите се питат – дали постъпвам правилно, не допускам ли грешка, това ли е най-доброто решение, дали съм/сме добър/и родител/и. Категорично може да се твърди, че самият факт, че си задават подобни въпроси, вече е основание, че това са добрите родители – търсеци, загрижени, обичачи.

Г.7.10. Шивачева, И. (2015). Андрагогическа подготовка на социалните педагози. Иновации и предприемачество, 3 (1-2), 3-13.

Социалните педагози се включват в подпомагащите личността професии. Тяхната подготовка отговаря на актуалните обществени потребности от широко профилни специалисти за осигуряване на подкрепа и консултиране на деца и възрастни (индивидуална, в група и в общността) със специфични потребности и в неравностойно положение (криминално проявени, с асоциално и антисоциално поведение, стари хора, хора с различна етническа принадлежност и пр.) при решаване на специфични социални, психологически, етични, юридически, етнически, медико-хигиенни и организационно-управленски проблеми при социализация, ресоциализация, рехабилитация, обгрижване, превенция и непосредствено подпомагане на формираните контингенти.

В статията са анализирани очакванията и възможностите за реализация на студентите по специалността Социална педагогика. Споделени са първоначални съмнения у част от тях за съвместимостта на дисциплината Андрагогия с изучаваната специалност и динамиката на тяхната ориентация. Представени са целта на обучението по Андрагогия за специалност Социална педагогика; възможностите за приложение на андрагогическата подготовка в професионалната дейност на социалния педагог от позициите на социални педагози в различни социални институции; организацията на обучението, провокираща и стимулираща студентската активност при анализ на учебното съдържание, дискутиране по поставени проблеми, изразяване на собствени позиции, критика на позициите на разглежданите автори, презентирани на подготвените материали. Централно място в обучението по Андрагогия за специалност Социална педагогика заема дейностният подход. В хода на курса студентите индивидуално разработват, представят и защитават пред колегите

си проекти за планиране и организация на обученията на родители и учители по разнообразни тематик; възрастни в професионални обученията за придобиване на професия Социален асистент (код 762040 от Списъка на професиите за професионално образование и обучение), за формиране на ключови компетентности на безработни, за социална интеграция, ресоциализация, рехабилитация на наркозависими, за превенция на семейно насилие, трафика на хора и др. Споделен е опитът при организиране на самостоятелната работа на студентите във връзка с курсовите задачи, трудности и резултати.

Резултати. Подготовката и представянето на проектите за обучение на възрастни от студентите от специалност Социална педагогика съдейства за реалното интегриране на базовата компетентност по специалността, теоретичното обучение по Андрагогия със задълбочено и отговорно потапяне в практическите проблеми в социалната практика, съответстваща на специалността, както и откриването на потребностите и възможностите за обучение на различни категории възрастни (родители, учители, представители на малцинствата, безработни, лишени от свобода, рискови групи, стари хора и др.) в сферата на професионална дейност на социалните педагози. Организацията на обучението провокира и затвърдява професионалните интереси и търсения на студентите, разширява визията им за бъдещата им професионална реализация. Осигуряват се условия за овладяване на елементите в организирането и провеждането на обученията на възрастни при упражняване на професията Социален педагог. Студентите формират умения за подбор на време, хорариум, честота и продължителност, място, методи и форми, тематика и съдържание на обученията, необходими дидактически материали и МТБ, преподавателски състав и др. Груповото обсъждане на проектите позволява формиране на умения за анализ и оценка на формите за обучение на възрастни и др. Постиганата висока успеваемост в края на обучението по Андрагогия е показател за поставяне на основите на готовността на бъдещите социални педагози да отговорят на потребностите на времето – учене през целия живот не само в личното им измерение на професионалисти, но и като обучаващи на представители на различни категории възрастни в сферата на професионална им дейност.

Г.7.11. Шивачева, И., Ем. Димова. (2015). Молодежные зависимости в современной Болгарии. II Международный научный форум "Интегративный подход в профилактике зависимостей в молодежной среде" (с. 177-183), 2-4 декабря 2015 года, Южный Федеральный Университет, Ростов на Дону, Россия. ISBN 978-5-9275-1904-0

Зависимостта носи риск за човека, неговите близки и обществото. Акцентът се поставя както от хуманни съображения – грижа за здравето и пълноценния живот на децата, младежите и всички граждани, така и от социални – зависимите граждани (в т.ч. деца и младежи) са с намалена работоспособност, обществото и семействата изразходват значителни ресурси в обгрижването и опити за лечение, много често поведението им е социално неприемливо и опасно.

В статията са анализирани понятието зависимост, видовете младежки

зависимост, представени са изследователски данни за употребата на различни наркотични вещества (вкл. никотин, алкохол) и дейности/действия (компютърна и интернет зависимост, зависимост от хазарт, зависимост от човешко внимание и принадлежност – секти, материална зависимост и др.). Представени са компоненти на превенцията и борбата със зависимостта – познаване на това заболяване; причините и предпоставките, които подтикват младите хора към тези рискове (характеристиките на детската и младежката възраст, семейни, културни предпоставки и социални предпоставки и рискове) и резултати от емпирично изследване. Посочените данни разкриват огромен риск, тревога. Безотговорното поведение на възрастните е страшно, сее разруха и смърт за най-ценното в света – децата и младите хора. Резултатът е – болно младо поколение, увеличаване дела на социално значимите заболявания, лични и семейни трагедии, бедна държава и общество. Всичко това идва да покаже, че нашето общество има да извърви още много дълъг път, за да израсте до будното гражданско съзнание и поведение. За съжаление, цената е ужасно тежка.

Превенцията на зависимостите е основна задача на здравното възпитание и образование в Република България. Акцентирани са факторите за превенция и борба с младежките зависимости – семейството, образователните институции, държавната политика по отношение на зависимостите, обществени и неправителствени организации. Превенцията и борбата със зависимостите е задача, която изисква постоянното внимание, отговорност и грижи на цялото общество и всички институции. Тя би била успешна, ако в този процес се подходи съобразно индивидуалните особености на отделната личност и нейните проблеми.

Г.7.12. Шивачева, И. (2015). Мултимедията в обучението – изкуство и професионализъм. Иновации и предприемачество, 3 (3-4), 24-41. ISSN 1314-9253 (online)

Цел на разработката е извеждане и обосноваване на уменията за изработване на мултимедийни презентации и използването им в обучението като акцент в професионално-педагогическата подготовка.

Информационните и компютърни технологии /ИКТ/ са навлезли изключително широко в ежедневието на съвременния човек. Компютърната грамотност е масова и достатъчно висока. Получава се както в рамките на средното образование, така и във формите на обучение през целия живот и в хода на самостоятелното индивидуално усъвършенстване при използване на ИКТ. Една от съвременните технологии за обучение с широко, дори масово приложение, са мултимедийните технологии. Основно средство в тях са Мултимедийните презентации (ММП). Анализирани са смисълът и целта им, целите при използването им в обучението, ефективността им, предимства и многостранни възможности, предпоставки за качеството на ММП.

На базата на обобщения анализ на изпълнението на персоналните задачи от студенти и курсисти се констатира сравнително висока информационна култура, но незадоволително ниво на осмисляне на психолого-педагогическите и естетически основания, изисквания, смисли, значения и въздействие на богатата палитра от елементи и възможности на мултимедийните презентации и формираните на тяхна база умения; тревожно често непознаване и/или пренебрегване на основни и

задължителни изисквания при изработването и използването на ММП от много действащи педагози и преподаватели в средното и висшето образование, курсове и други форми на обучение. В резултат продуктите се отличават с непрофесионалност и ниска ефективност. Налага се *изводът* за значимостта на разглеждания аспект от професионално-педагогическата подготовка с цел реализиране на оптимална ефективност на мултимедийните технологии в обучението. Този факт е и едно от водещите основания за по-подробното разработване и представяне на изискванията към подготовката и използването на ММП за обучението и основанията за тях (формиране на умения за формулиране на темата и структуриране на учебното съдържание, за избор на дизайн на слайдовете и цветовете на шрифта, за синтезиране и форматиране на текста, за подбор на съдържание на слайдовете като вид и обем текстова информация, за качество на оформлението на слайдовете, подбор, импортиране и форматиране на средствата за онагледяване на темата, за подбор и използване на анимации; за презентирание и анализ.

В *заключение* може да се обобщи, че ММП в обучението може да е средство с висока ефективност, при условие, че изработването и използването ѝ е отговорен и творчески процес, съобразен с обективните психолого-педагогически и естетически изисквания. Стимулирането на преподавателите да надграждат своята квалификация за използване на информационни и комуникационни технологии повишава възможностите за повишаване на ефективността на обучението.

Г.7.13. Шивачева-Пинедра, И. (2016). Електронното обучение като подпомагаща технология в педагогическата подготовка. Иновации и предприемачество, 4 (2), 3-16. ISSN 1314-9253 (online)

Педагогическата подготовка на студентите предполага и изисква непосредствено взаимодействие между преподавателите и студентите. Необходимо е да се формират редица комуникативни и организационни качества. Разбира се, те се изграждат предимно в практическите форми на подготовката. Но условия за тяхното формиране и развитие се създават още в предхождащото теоретично обучение – усвояване на специфичната терминология, запознаване и анализ на различни научни позиции, проблеми и ситуации, свобода на изложението, чувствителност и отвореност (интерес, избирателна насоченост) към педагогическата проблематика и т.н. Именно поради тези причини професионалната педагогическа подготовка се реализира в присъствени (и групови) форми на обучение. Прекият контакт преподавател-студенти-студенти е незаменим с оглед на професионалната педагогическа подготовка. Успоредно с това, при теоретичната подготовка по педагогическите дисциплини има възможности за използване на предимствата на електронното обучение.

Технология на електронното обучение в теоретичната педагогическа подготовка. Предмет на анализ в статията е съвместната ми работа със студенти от специалностите Предучилищна и начална училищна педагогика, Начална училищна педагогика с чужд език, Социална педагогика за ОКС Бакалавър, както и участници в курсове за професионална квалификация „Учител” при обучение по дисциплините Психология, Педагогика, Теория на възпитанието, Аудиовизуални и информационни

технологии в обучението, Андрагогия, Технологии за обучение на възрастни, Училищно и професионално ориентиране и др. Организацията на обучението съчетава традиционни форми и методи (лекции и семинарни упражнения) и е-обучение като подпомагаща технология.

Статията разглежда възможностите за приложение на електронни форми за обучение в педагогическата подготовка на студентите. Акцентирани са възможностите, ресурсите, мотивите и предимствата за студентите и преподавателите, анализирани са недостатъците при използване на електронното обучение. Направени са изводи за аспектите, в които електронното обучение е приложимо в педагогическата подготовка.

Изводи. Според направения анализ, съчетаването на традиционното обучение с е-обучение като подпомагаща технология при теоретичната педагогическа подготовка е изключително ефективна форма, която интегрира съвременните информационни и комуникационни технологии и отговаря на актуалните потребности и нагласи на настоящите учащи. Е-обучение като подпомагаща технология осигурява подходящи условия, съответстващи на всички стилове на учене на студентите и курсистите. Съдейства за повишаване на съзнателността, интерактивността и дейността подход в обучението, както и за стимулиране на креативността на учащите.

Г.7.14. Шивачева-Пинеда, И. (2017). Философия на оптимизма. Иновации и предприемачество, 5 (4), 190-202. ISSN 1314-9253 (online)

Човешката личност със своята безкрайна сложност и разнообразие е предмет на постоянен изследователски интерес и проучване. Специфичните индивидуални характеристики имат своето неповторимо и съществено значение както за битието и живота на отделния човек, така и за упражняваната от него професия. В системата от професионални дейности има такива, които в по-голяма степен се детерминират от личностните качества на упражняващите ги. Една от тези професионални сфери е групата на педагогическите професии (длъжности). Изискванията към педагозите, предявявани от обществеността, ръководните институции и нормативни документи, са многобройни и са проучвани и анализирани многостранно. Някак встрани от научните търсения остава оптимизмът, вероятно защото той се предполага за педагога. Именно това е едно от основанията, които постави качеството педагогически оптимизъм като предмет на проучване. Настоящата разработка обаче е посветена на по-широкото понятие – оптимизъм, чийто частно проявление е педагогическия оптимизъм.

В статията се анализира същността на оптимизма като личностна характеристика. Направен е опит да се очертае неговия обхват като философска и психологическа категория, както и да се представи примерната му структура (интелектуални, подбудителни, характерографски, волеви, емоционални, поведенчески, компоненти на оптимизма; способности). В своите анализи авторите акцентират различни компоненти на оптимизма в личностен контекст. Тяхното разнообразие е израз на комплексността, сложността и донякъде необхватността на това качество. Предложената структура на оптимизма е твърде условна, предвид интегритета на психиката и личността. Смисълът на условността се открива в

относителността на позиционирането на елементите в една или друга подструктура, както и във вариативността им в индивидуалните конкретизации. Въпреки стремежа за изчерпателност, човешката личност в нейната индивидуалност и конкретно поведение са извън възможностите за окончателно, и в този смисъл ограничено и затворено, описание. Представената структура на оптимизма е отворена с възможност за допълване и надграждане. В същото време, в индивидуалните реализации на оптимизма посочените характеристики могат да се констатират частично или с различно ниво на развитие. Като следствие се формира и съответното равнище на формиране и изява на оптимизма. Може да се *обобщава*, че при всички конкретизации на оптимизма е налице: вяра в по-доброто бъдеще, основана на различни доводи; позитивен личностен емоционален фон. Докато интелектът, амбицията, волята могат да варират в големи граници в структурата на оптимизма.

Посочените аспекти, съдържание и измерители на оптимизма го характеризират като богато, вариативно, сложно и в този смисъл абстрактно понятие, което има своите разнообразни индивидуални реални конкретизации. Именно тази негова същност го прави изключително значимо индивидуално качество за живота на конкретната личност, нейното битие, професионалната ѝ и социална реализация, а оттук и за обществото.

Г.7.15. Шивачева-Пинеда, И. (2019). Възпитанието между семейството и училището. Годишник на Педагогическия факултет, Стара Загора: Тракийски университет, Печат Print Кота, 10-21. print ISSN 1312-286X, online ISSN 2535-1125

В статията е представен анализ на основанията на родители и професионални педагози в съществуващия задочен спор между тях за отговорностите им относно възпитанието на децата. Години наред в публичното пространство съществува спор и взаимни обвинения между два от водещите фактори във възпитанието на децата – родителите и учителите. В научната литература подобна дискусия липсва поради яснотата и категоричността в теоретичните концепции. Въпреки това, има смисъл да се анализират основанията на двете страни, които са основни участници (или трябва да бъдат такива) в практическата реализация на възпитателния процес.

Статията е опит да се акцентира вниманието върху възможностите, задълженията и ограниченията при възпитанието на децата в семейството и училището. Като база при анализирането на проблема е дефинирана категорията възпитание; неговите цел, характеристики, субекти и значимост. Представени са характеристиките на семейството като възпитателен фактор; историческата, социална и нормативната обосновка на възпитателните му функции; измеренията на родителството и варианти на осмислянето им от индивидуалните субекти; педагогическата култура на родителите; ограничения и рискове в реалната практика. Съществуващите ограничения очертават родителите като изключително важен, но не единствен (а често и недостатъчен) фактор за възпитанието на децата. Представени са и възпитателните ангажменти на образователните институции и професионалните педагози (вкл. учителите): историческа и нормативна обосновка; характеристика на педагозите като субекти в процеса на възпитание; варианти и обосновка на личностната позиция на учителите.

Заключение. Анализът на предимствата и ограниченията на семейството (родителите) и училището (учителите) като възпитателни фактори извежда необходимостта от тяхната съвместна дейност при възпитанието на децата. Абсолютизирането на който и да е единствен фактор за възпитание е некоректно и вредно. То противоречи на педагогическата теория, на същността на педагогическите процеси и на принципите на възпитание – принцип за единство на възпитателните въздействия и принцип за разнообразие на възпитателните въздействия. За ефективност във възпитанието на децата е необходима съвместна съгласувана дейност на семейството и училището, на различните обществени институции и всеки гражданин, а не противопоставяне и обвиняване. Сложността, продължителността и противоречивостта на възпитанието и съзряването на личността изискват търпение, подкрепа и ръководство. Нужно е цялото общество, дори не само родители и педагози, да съдействат за съзряването и приобщаването на подрастващите.

Г.7.16. Шивачева-Пинеда, И. (2020). Релацията здравно възпитание – пандемия. Годишник на Педагогическия факултет, Стара Загора: Тракийски университет, Печат Print Кота, 142-153. print ISSN 1312-286X, online ISSN 2535-1125

Статията се фокусира върху няколко основни точки. Преди всичко това е здравето като понятие, като явление и ценност в живота ни. Вторият фокус е здравното възпитание – същност, характеристики, цел и резултати, задачи, рискове, фактори, значение. Третият фокус на проблематика е ситуацията на пандемията, в която целият свят се намира от началото на 2020 г. и нейното влияние върху здравното възпитание и здравната култура както на децата, така и на възрастните хора. Направен е анализ на пандемията от COVID-19 и въздействието ѝ върху здравно възпитателния процес. Търсени са възможните изводи и поуки от тежката ситуация и като следствие – резултати в здравното възпитание на подрастващите и здравната култура на възрастните. Макар и в определена степен силово действие (предвид разписаните санкции и наказания), внушената паника и страх от заболяването съдействаха процесът на формиране на мотивирано, разумно, отговорно и здравословно поведение да се интензифицира, съпътстван от развитие на съзнанието, самосъзнанието и самоконтрола на отделния човек. В условията на пандемията от COVID-19 наред със семейството, всички органи по йерархията, вкл. средствата за информация имат своята огромна роля с призивите, с постоянното акцентиране на вниманието, с многократното и системно огласяване на задълженията, които се вмениха за спазване на лична хигиена и противоепидемични мерки и средства. От тази гледна точка ситуацията на пандемията от COVID-19 може да се разглежда като фактор, който в определена степен би могъл да повиши резултатността по отношение задачите на здравното възпитание, и в частност задачите за формиране на умения и навици за поддържане на лична хигиена, за превенция на заболяванията и запазване на здравословния статус на децата, но и на възрастните.

В обстановка на пандемия и последвалата изолация на децата и семействата в домовете им, се създадоха условията за прекарване на повече време заедно и изграждане на по-тясна връзка родители–дете, на по-голяма емоционална и духовна

близост между тях, за повишаване на отговорността, ангажираността и съпричастността на родителите към възпитанието и образованието на децата им.

Анализирани са и създадените сложни обстоятелства в живота на хората в условията на извънредно положение и карантина, които са бариера за здравното възпитание на децата и здравословния начин на живот на възрастните – хиподинамия, лишаване от възможност за прекарване на време сред природата и на открито, от възможността да се използват природните фактори за закаляване и засилване на имунната система на децата; нарушаване режима на здравословното хранене (употреба на повече храна, увеличена употреба на висококалорични храни, увеличаване честотата на хранене). Ангажимент на родителите в рамките на физическото възпитание в още по-голяма степен е да създават и осигуряват разнообразни възможности и организация на децата за движение и спорт, доколкото са постижими, на закрито в дома и навън, като използват своята креативност чрез създаване нестандартни занимания, тъй като в условията на електронно обучение децата няма възможност да се организира групово от и в образователните институции. Подчертани са рисковете от принудителното реализиране на образователния процес чрез електронното обучение и продължителното време, през което учениците се налага да стоят пред мониторите, за тяхното физическо, физиологично и психично здраве (претоварване на зрителния анализатор, психическо пресищане, обездвижване и др.). Освен посочените рискове, тази форма за обучение създава социален дефицит от непосредствено общуване и формиране на социални умения у учениците, ощетявайки социалните измерения на здравния им статус. Предвид рисковете и ограниченията на електронното обучение, то не би следвало да се използва като моно образователна технология, не би следвало да се използва продължително време, а само като подпомагаща технология с ограничен времеви ресурс.

Изводи. Направеният анализ за отражението на пандемията от COVID-19 върху процеса на здравно възпитание извежда: аспектите на интензификацията му, осмислените уроци от създалата се тежка ситуация както за отделната личност, така и в колективния опит и като следствие – резултати в здравната възпитаност на подрастващи и здравната култура на възрастните; рисковете за здравето на децата и възрастни (извън заболяването, причинено от COVID-19) и бариерите за здравното възпитание на децата и здравословния начин на живот на възрастните. Потърсени са варианти за тяхното преодоляване и затвърдяване на здравословни навици и привички у децата. В заключение, може да се твърди, че преминаването през предизвикателството пандемията от COVID-19, създаде ценен опит на децата, на всеки гражданин и на обществото. Този опит има своя чувствителен принос към процеса и резултатите от здравното възпитание; към повишаване на лична и социална зрялост и израстване като ни прави по-силни, по-разумни, по-отговорни и чувствителни към безспорните ценности.

9. СТУДИИ, ПУБЛИКУВАНИ В НЕРЕФЕРИРАНИ СПИСАНИЯ С НАУЧНО РЕЦЕНЗИРАНЕ ИЛИ ПУБЛИКУВАНИ В РЕДАКТИРАНИ КОЛЕКТИВНИ ТОМОВЕ

Г.9.1. Шивачева, И. (2008). Децата в динамичното ежедневие на възрастните – богатство и отговорност. Ямбол: Технически колеж, Печатница Стоев, 48 с. ISBN: 978-954-9999-66-2

Научната студия “Децата в динамичното ежедневие на възрастните – богатство и отговорност” е резултат от научно-изследователски проект, финансиран от МОН чрез Тракийски университет – Стара Загора. Темата на разработката е концентрирана върху основни проблеми на съвременната българска действителност, произтичащи от промените в социалните условия, новата позиция на детето, както и проблеми, свързани с подготовката и реализация на родителите и отговорността на институциите (държавни, обществени, частни). Очертаните акценти пронизват съвременната действителност - своеобразията на взаимоотношенията на двата субекта (деца-възрастни). Изборът на темата и обхватът ѝ се обуславят от постоянната им актуалност и значимост, но и от промените в собствените им измерения в съвременните условия. През последните десетилетия център на вниманието в световен аспект са децата – техните права, качество на живот, грижата за успешно образование, осигуряване на възможности за реализация и т.н. Все още, обаче, недостатъчно е осъзната дълбочината на проблема за децата като ценност и отговорността на всички фактори.

Цел на разработката е да се проучат проблемите при търсене и реализиране на актуалната позиция на децата, подготовката и реализация на родителите в периода на обществен преход и произтичащите от него отговорности на всички институции. Основните *задачи* се концентрират върху: очертаване на проблемите във взаимодействието родители-деца; очертаване на проблемите във взаимодействието деца-институции – като нормативни постановки и действителност; формулиране на предложения за насоки и стратегия за работа с децата, родителите и представителите на различни институции. Основни *методи* са наблюдение, експертни оценки, контент-анализ, въпросници, разговори. В рамките на проучването бяха анкетирани деца в обхвата на ученическата възраст – от 8 до 18 год.; родители на деца в целия възрастов период на ученичеството; представители на различни институции с предмет на дейност работа с деца. Проучването се проведе в област Ямбол, като са обхванати както областния център, така и по-малки селища – села и градове.

Студията предлага анализ на система елементи от ежедневните взаимоотношения и взаимодействия на децата предимно с техните родители. Много често тези на пръв поглед дребни детайли от живота на всяко семейство имат своето възлово място и значение във възпитанието на децата. Много често в бързината да се достигнат големите цели и задачи се пропускат важните, но твърде незабележими нюанси от живота им. Практика е те да се забелязват, когато проблемите са възникнали и са се задълбочили. А тогава вече е късно, времето, когато е трябвало да се отдели повече внимание и грижа, е отминало. От тази гледна точка, той ще е от полза не само за студентите, които се подготвят за учители, но и за всеки родител, за

младите хора – бъдещи родители. Акценти в проучването са: *децата в семейството* - отделено време от родителите за общуване с децата си, общуване родители-деца, постоянни задължения на децата в семейството, съвместни дейности, емоционален комфорт на децата в семейството, проблеми и конфликти родители-деца, изисквания и наказания; *децата в обществото* - помощ и съвет извън семейството, гражданското общество – фактор във възпитанието на децата, агресията сред децата, отразена в периодичния печат.

Заключение. Децата са във фокуса на общественото внимание. Израз на грижата на институциите са подготовката и популяризирането на редица нормативни актове, документи, както национални, така и на европейската общност; изграждане на специализирани институции и отделянето на значителни средства за грижа и защита на децата, за борба с различни злоупотреби с тях – насилие, експлоатация, трафик и т.н.; стимулиране и разработване на множество програми, инициативи и проекти в тази насока. Всички посочени дейности са в духа на 21 век – век на хуманност, грижа за качеството на живота на всеки човек и особено на децата. Проучването потвърждава положителната тенденция в акцентирание вниманието на родителите не само върху физическото и материално осигуряване на детството, но и все по-пълно ангажиране с духовното му, емоционално и безопасно развитие, със защитата от рисковете на ежедневието. Много от семействата, обаче, имат потребност от професионална помощ при възникнали проблеми с децата. Но тази дейност все още се приема твърде резервирано от самите родители, които много често надценяват своята готовност и компетентност. Все още има да се извърви дълъг път за формиране на гражданска позиция и поведение на обществото в отношението към децата. Необходимо е разумното и принципно поведение да се утвърди в различни делнични ситуации, да се зачитат и бранят интересите на децата и поставят над личните и бизнес интереси; да се проявява отговорност и отзивчивост, съпричастност и грижа. Изработването и на най-сложният уред е несравнимо лесна задача в сравнение с отглеждането и възпитанието на детето. Ние, възрастните, трябва постоянно да се учим и усъвършенстваме в изпълнението на тази изключително сложна задача.

Г.9.2. Шивачева-Пинед, И. (2018). Интелектуално възпитание. Иновации и предприемачество, 6 (4), 187-217. ISSN 1314-9253 (online)

Изборът на темата и обхватът ѝ се обуславят от постоянната им актуалност и значимост, но и от промените в собствените им измерения в съвременните условия – от една страна, декларирани през последните десетилетия образователни приоритети и, от друга страна, противоречиви резултати, корелиращи с интелектуалното възпитание и образователно развитие на децата и учениците. Фактите сочат, че все още недостатъчно е осмислена дълбочината на проблема за интелектуалното възпитание и развитие на децата като ценност и отговорността на всички фактори. *Цел* на разработката е акцентирание върху същността, характеристиките, елементите и процеса на интелектуалното възпитание. Анализирани са тълкувания за същността, широката структура (включваща елементи на познавателната, емоционално-волевата, подбудителната сфери, практически качества и социални умения), обхвата, видовете, развитието (фактори, механизми – дейността и общуването) и значението на

интелекта като основа и цел на интелектуалното възпитание. Анализирано е интелектуалното възпитание като педагогически процес – същност и характеристики, цел, субекти, съдържание, задачи и етапи, фактори (семейство, училище и др.). Задачите на интелектуалното възпитание са многобройни, което отговаря на съдържанието на тази страна на личността – интелектуалните ѝ качества и същността на интелекта: формиране и обогатяване на знанията, учебните умения, светогледа, интересите, интелектуалните потребности, мисленето (мисловни операции, форми на мислене, видовете мислене, качествата на мисленето). Представен е и анализ на механизми за реализирането им, значимостта на съответните компоненти на личността, съществуващи практики, недостатъци в образователната практика. По-конкретното им представяне е опит за относително хронологична последователност според етапите на процеса на възпитание, а не според значимостта им. Некоректно би било да се търси някаква ранжираност сред тях по значимост, предвид интегритета на психиката и личността и взаимозависимостта на компонентите (които са и задачи на интелектуалното възпитание). Представеният анализ на основните задачи на интелектуалното възпитание може да се допълни и с други по-конкретни или по-глобални задачи. Доколкото съдържанието на интелекта е богато и необхватно, може да се твърди, че и задачите, и самият процес на интелектуално възпитание са толкова богати, разнообразни и необхватни в теоретичния им аспект и практическа педагогическа реализация. Този факт отправя предизвикателство към педагози и изследователи да разширяват познанията в областта на интелекта и интелектуалното възпитание.

Формираните познавателни нагласи и навици за учене, постигане на успехи, преодоляване на трудности, поставяне на личностно значими цели са предпоставка за включване на децата и учениците в самостоятелно организирани интелектуални занимания. Те са израз на вече устойчиви потребности от познание и в същото време, са двигател в процеса на интелектуално възпитание и развитие, усъвършенствайки активността и самостоятелността на личността. Крайният резултат от интелектуалното възпитание е развитие на високо ниво на компонентите на познавателната сфера, траен афинитет към познанието, широки компетентности и умения, устойчиви личностни качества, висока интелигентност и като следствие способност за самоусъвършенстване и успешна реализация със значим личен и обществен принос.

Г.9.3. Шивачева-Пинеда, И. (2019). Стилете на педагогическо общуване в съвременните образователни реалности. Иновации и предприемачество, 7 (1), 3-23. ISSN 1314-9253 (online)

Предмет на разработката е стилът на педагогическо общуване като феномен в образователната практика. Педагогическото общуване е основен механизъм на професионалния труд на учителя (Ст. Жекова, 1984) и на личностното формиране и развитие на децата. Базовото му значение извежда педагогическата общителност като водещо професионално-значимо качество за всички категории учители и други педагогически специалисти. Педагогическата общителност е сложна комплексна

характеристика на личността, състояща се от богата система от компоненти. Нейното развитие и изява е строго индивидуално. От друга страна, педагогическата общителност е базата, върху която се изгражда и утвърждава стилът на педагогическо общуване на учителя (педагога). Стилът на педагогическо общуване пронизва цялостната дейност на педагога и всяко негово взаимодействие с другия субект на педагогическите процеси. Той е подчинен на педагогическите цели и задачи относно образователното и личностно развитие на децата и учениците. Представени и анализирани са тълкувания за същността на стила на педагогическо общуване. Предложено е дефинирането му като сложно интегративно качество и обединяващо: спецификата и степента на развитие на елементите на педагогическата общителност (подчинение на взаимодействията с учениците на основната професионална цел – формиране и развитие на тяхната личност, уважение към личността на учениците, богатство и култура на речта, умение за изразяване и слушане, умение за боравене с невербални средства, тактичност и дискретност, емпатия, усет за аудитория и т.н.); съчетани с индивидуалните възгледи, идеи, принципи, относно детето и ученичеството, развитието на личността, педагогическите процеси, професията на учителя и професионалните взаимодействия с децата и учениците; лични и професионални мотиви и диспозиции; затвърден и типичен за конкретния педагог подход, поведенчески модел и особености, отношение към децата и учениците. Посочената система компоненти на стила на педагогическото общуване обхваща предимно базовите елементи и е отворена за допълнение и обогатяване с други личностни характеристики. Изведени са външните и вътрешни детерминанти на стила на педагогическо общуване.

Стиловете на педагогическо общуване са личностно обусловени. Разнообразното съчетаване на индивидуалните специфики в тяхната структура предполага и съответното необхватно многообразие. Въпреки това, в педагогическата литература се правят опити това разнообразие да се редуцира и типизира върху основата на общи базови компоненти. В най-синтезираните класификации са обособени три основни обобщени стила – *авторитарен*, *либерален* и *демократичен*. При някои от авторите тези стилове на педагогическо общуване получават различни наименования, но се запазва техният смисъл и съдържание. Посочени са и други по-подробни класификации в педагогическата литература. Акцентирани са актуални предпоставки и мотиви на педагозите за избор на определен стил, тяхната значимост, резултати, рискове и деструктивни ефекти в образователното и личностно развитие на учениците.

Анализирани са аспекти на корелацията между съвременната образователна реалност (актуалната парадигма, разглеждаща педагогическите процеси като *субект-субектни*; *хуманният подход*; *участието* (влиянието) *на родителите* в дейността на образователните институции) и стила на педагогическо общуване.

Може да се *обобщава*, че авторитарният и либералният стил на педагогическо общуване имат своите сериозни негативи. Най-ниски образователни и възпитателни резултати се констатират при либералния стил, въпреки позитивния климат във взаимоотношенията учител–ученик. Относително добрите образователни резултати при авторитарния стил обаче са съпроводени с негативна психологическа атмосфера

и дефицити във възпитателните взаимодействия. Тези ефекти от посочените стилове на педагогическо общуване се комплицират със съществуващите организационни трудности и проблеми в управлението на образователната и социална система и институции – масови отсъствия и отпадане от училище, девалвация на оценките, функционална неграмотност сред значителна част от учащите и т.н. Категорично позитивен и препоръчителен е демократичният стил на педагогическо общуване. Публичността на професията на учителя и другите педагогически специалисти е предпоставка за отговорно отношение за изпълнение на професионалните ангажименти и цели. Увеличаващата се конкуренция между образователните институции е стимул за творческа и иновативна инициатива, за професионална идентификация с професията, съпричастност към развитието на децата и тяхната съдба. Тези условия в актуалната образователна ситуация могат да се разглеждат и като провокиращи и подпомагащи развитието и реализирането на демократичния стил на педагогическо общуване в съвкупността му от ценностни и технологични компоненти. Позитивите при него са както за учащите (които са анализирани), така и за самите педагози.

В *заключение*, подчертавайки ролята на учителя и характера на неговите взаимодействия с децата и учениците върху ефективността на педагогическите процеси, образователните резултати и личностното развитие на учениците като пълноценни граждани, е необходимо да се насочи вниманието към подготовката и професионалното развитие на учителите (и другите педагогически специалисти) с акцент и върху формиране на позитивен стил на педагогическо общуване - с висока комуникативна техника и култура, но и професионални и личностни ценности и позиции.